

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Історичний факультет

Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

На тему:

**Війна Росії проти України і трансформація євроатлантичної архітектури
безпеки**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр»
за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Роботу виконав: студент 2 МІМВЗ групи
денної форми навчання Історичного факультету

Шишлової Анастасії Володимирівни

Наук. керівник : кандидат політичних наук,
доцент Цибух Валерій Іванович

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЕКТС _____

Голова комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	7
1.1. Історичні засади побудови євроатлантичної системи безпеки.....	7
1.2. Характеристика сучасної євроатлантичної системи безпеки.....	15
1.3. Чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки.....	21
1.4. Війна Росії проти України як чинник впливу на євроатлантичну систему безпеки.....	26
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ БЕЗПЕКИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	37
2.1. Криза сучасної євроатлантичної системи безпеки.....	37
2.2. Проблеми трансформації євроатлантичної архітектури безпеки.....	45
2.3. Місце України у трансформації євроатлантичної архітектури безпеки.....	55
2.4. Підсумок трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України.....	59
Висновки до другого розділу.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З початку повномасштабної війни росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. світова безпека, побудована впродовж багатьох десятиліть після Другої світової війни, опинилася під загрозою. Війна, розпочата за ініціативи рф, мала багато цілей, однієї з яких – стримання прозахідного курсу України та її намагання набути членства в НАТО. Давно усвідомивши наміри країни-агресора, Україна намагалася вступом до НАТО убезпечити себе, заручившись підтримкою та захистом євроатлантичного союзу. Також рф мала на меті недопущення розширення НАТО та наближення його до кордонів з росією. Проте, війна росії проти України отримала протилежний ефект, оскільки не відбулося відведення військ НАТО європейського регіону, а й навпаки, до складу альянсу увійшли Швеція та Фінляндія. Також сталося зміцнення української проєвропейської ідентичності, внаслідок чого Україною військовим шляхом виборюється право називатися європейською нацією, з проявами гідності й потенціалу, відомими у всьому світі.

За нової реальності у сфері безпеки відбулося посилення єдності колективного Заходу, що обумовило безпекове та оборонне пробудження Європи, зміцнення й розширення НАТО, зростання присутності США в регіоні та «кінець історії» повернення росії до ліги супердержав [59, с. 61]. Війна росії проти України стала чинником невідворотніх крдинальних змін і трансформації євроатлантичної архітектури безпеки, які вже розпочалися та й будуть продовжуватися після перемоги України у цій війні.

Незважаючи на об'єднання Європи й США у спільному протистоянні рф та недопущенні її до перемоги у війні в Україні, цілком очевидно є поява подальших складнощів у збереженні цієї єдності навколо України у довгостроковій перспективі. Це обумовлено не лише загрозою євроатлантичній архітектурі безпеки внаслідок поразки росії у війні, а й нанесення колосальної шкоди існуванню глобального порядку, міжнародного права та світової

стабільності. Актуальність подальшої архітектури безпеки, зміни якої є невідворотними внаслідок війни росії проти України, обумовила вибір теми дослідження: **«Війна росії проти України і трансформація євроатлантичної архітектури безпеки».**

Об’єкт дослідження - євроатлантична архітектура безпеки.

Предмет дослідження – вплив війни росії проти України на трансформацію євроатлантичної архітектури безпеки.

Мета – на основі аналізу євроатлантичної архітектури безпеки визначити проблемні аспекти, викликані війною росії проти України та окреслити подальші напрямки її трансформації.

Досягнення поставленої мети передбачалося за допомогою вирішення **наступних завдань:**

- Охарактеризувати сучасну євроатлантичну систему безпеки.
- Визначити чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки.
- Проаналізувати проблеми трансформації євроатлантичної архітектури безпеки.
- Підсумувати трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Різні аспекти євроатлантичної архітектури безпеки досліджувалися вітчизняними і зарубіжними вченими, серед яких: Сидорук Т., Шуляк А., Павлюк В. Трансформації в архітектурі європейської безпеки під впливом російсько-української війни (2022); Грубінко А. Система євроатлантичної безпеки в умовах військово-політичного протистояння на Сході Європи (2017); Савін С. Л. Роль США у формуванні нової архітектури європейської безпеки (2010); Андрієвський Т. Г. Цілі російсько-української гібридної війни (2018); Сегеда С. П., Шевчук В. П. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір (2019); Буряченко О. В. Криза міжнародної безпеки: еволюція НАТО в умовах російсько-української війни (2024) та ін.

Проте, деякі питання трансформації архітектури євроатлантичної безпеки в умовах війни росії проти України потребують подальшого розгляду.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що війна росії проти України впливає на розвиток трансформаційних процесів євроатлантичної архітектури безпеки.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі дослідження трансформації євроатлантичної архітектури безпеки, обумовлених війною росії проти України.

Теоретико-методологічна основа дослідження полягає у застосуванні принципів науковості дослідження, об'єктивності у вивченні трансформації євроатлантичної архітектури безпеки під впливом війни росії проти України, що можна здійснити шляхом аналізу наукових джерел, навчальних матеріалів, публікацій у наукових фахових виданнях, матеріалів науково-практичних конференцій, збірників наукових праць; Інтернет-видань та ін..

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів, які зумовлені об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження. Серед загальнонаукових методів дослідження використано такі як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення. Зокрема:

- Метод аналізу використовувався для дослідження історичних засад побудови євроатлантичної системи безпеки (п.п. 1.1; п.п 1.2).

- Синтез застосовувався для здійснення характеристика сучасної євроатлантичної системи безпеки та війни росії проти України як чинника трансформації сучасної євроатлантичної системи безпеки (п.п. 1.3; п.п 1.4);

- Індукція як метод наукового пізнання сприяв визначенню проблеми трансформації євроатлантичної архітектури безпеки та кризи сучасної євроатлантичної системи безпеки (п.п. 2.1; п.п 2.2);

- Дедукція допомагає визначити місце України у трансформації євроатлантичної архітектури безпеки та здійснити підсумок трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України (п.п. 2.3; п.п. 2.4).

- За допомогою методу узагальнення було зроблено загальні висновки до магістерської роботи.

Для дослідження різних аспектів процесу, який визначає політику ЄС щодо України у період повномасштабної російсько-української війни використовували такі спеціально-наукові методи як івент-аналіз, контент-аналіз та медіа-моніторинг за допомогою яких здійснювали аналіз трансформації євроатлантичної системи безпеки, що характеризується точністю та конкретністю викладених фактів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження розглядалися у рамках ...

Тези доповіді на тему: «Війна росії проти України і трансформація євроатлантичної архітектури безпеки».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (83 найменування). Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок, основна її частина займає 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

1.1. Історичні засади побудови євроатлантичної системи безпеки

В сучасний період у світі відбуваються складні трансформаційні процеси. Однією з визначальних тенденцій світового розвитку є зрушення у балансі сил на світовій арені. Зміни, які ми бачимо сьогодні, носять характер формування нового міжнародного порядку. Головною особливістю цього процесу є «перебудова» світової архітектури у політичному та фінансово-економічному аспектах, масштаби якої відповідають новим реаліям. Як вказують останні події, які відбуваються у світі, ні одна з держав світу не в змозі самотійно вступити у протистояння глобальним загрозам і одноосібно управляти світовими процесами. І лише завдяки колективним зусиллям можна відповідати на виклики нинішнього світу [3, с. 58].

Головним завданням, яке стоїть перед будь-якою країною світу, є безпека, адже від неї залежить подальше існування та розвиток суспільства загалом. Саме поняття «безпека» походить від латинського *securitas*, що означає «без турботи, страху» [36, с. 424]. Безпека є станом захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, а також довкілля в різних сферах життєдіяльності. Оскільки існування світу не можливе без конфліктів, тож у будь-якому випадку, вони загрожують безпечному існуванню.

Перші згадки, у яких йдеться про зміст способів пояснення поняття безпеки, зустрічаються у працях грецьких філософів - Платона, Аристотеля, Епікура, а також римських філософів – Цицерона та Лукреційя. За античних часів поняття безпеки використовувалось у філософському, політичному та юридичному аспектах. Маємо зауважити, що філософські праці Цицерона та Лукреція стали важливими під час втілення у поняття безпеки певного змісту,

який не змінився і до нині. Змістовність поняття безпеки вживається як щодо окремого індивіда, так і до держави чи народу загалом.

Науковець Артьомов І. В. зазначає, що сучасна зарубіжна і вітчизняна література містить таке визначення, яке характеризує поняття безпеки у більшій мірі та визначає його: станом упевненості, спокою, забезпечення, а також його відчуттям, що вказує на відсутність загрози та наявність захисту перед небезпеками [3, с. 65].

У ході дослідження ми маємо змогу окреслити уявлення про безпеку, які існують сьогодні. Також нині не спостерігається повного та якісного розкриття його суті. На думку Ситника Г. П., вищезазначені підходи щодо сучасного розуміння поняття «безпеки» дають можливість розглядати їх в аспекті життєдіяльності соціальних систем, що у будь-якому випадку характеризує:

- тенденції розвитку й умови життєдіяльності суспільства, його структур, інститутів, що визначаються відповідними політичними настановами, які впливають на забезпечення збереження їх якісної визначеності та вільне, відповідне до їхньої природи функціонування;
- певну захищеність функціонування соціуму від потенційних і реальних небезпек, яка є результатом еволюційного розвитку та наслідком діяльності соціальних інститутів [60, с. 42].

Маємо зазначити, що у випадку розуміння безпеки як результату діяльності тих чи інших інститутів, слід очікувати її прояви у таких аспектах діяльності, які виступають: виявленням, прогнозуванням гарантій їхніх прав і свобод, соціальною захищеністю, політичною стабільністю та ін..

В сучасний період однією з головних цілей, які ставить перед собою світова спільнота, є забезпечення і збереження міжнародної безпеки та створення умов, які б сприяли унеможливленню порушення загального миру або усуненню можливості виникнення будь-якої форми загрози безпеці.

Накопичений досвід свідчить, що для запобігання конфліктів у міжнародному співтоваристві потрібні не стільки раннє попередження, скільки достатня політична воля й наявність відповідних інструментів. Мова йде,

насамперед, про організацію превентивної дипломатії у діяльності таких міжнародних інституцій як ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО та ін. Їхнє головне завдання полягає в розробці конкретних заходів профілактичної політики, ясно сформульованих і застосованих на практиці. До першочергових Потехін. О. і Тодоров І. відносять недопущення надання матеріальної, фінансової допомоги й поставок зброї до регіонів потенційних конфліктів [48, с. 36].

Доцільно дати визначення Євроатлантичної системи безпеки - це сукупність міжнародних організацій, інституцій, угод та механізмів, спрямованих на забезпечення миру, стабільності й колективної оборони в Європі та Північній Америці. Вона сформувалася після Другої світової війни та ґрунтується переважно на співпраці держав-членів НАТО та інших партнерських структур.

Маємо вказати на наявність таких основних структурних елементів євроатлантичної системи безпеки (див. Рис. 1.1):

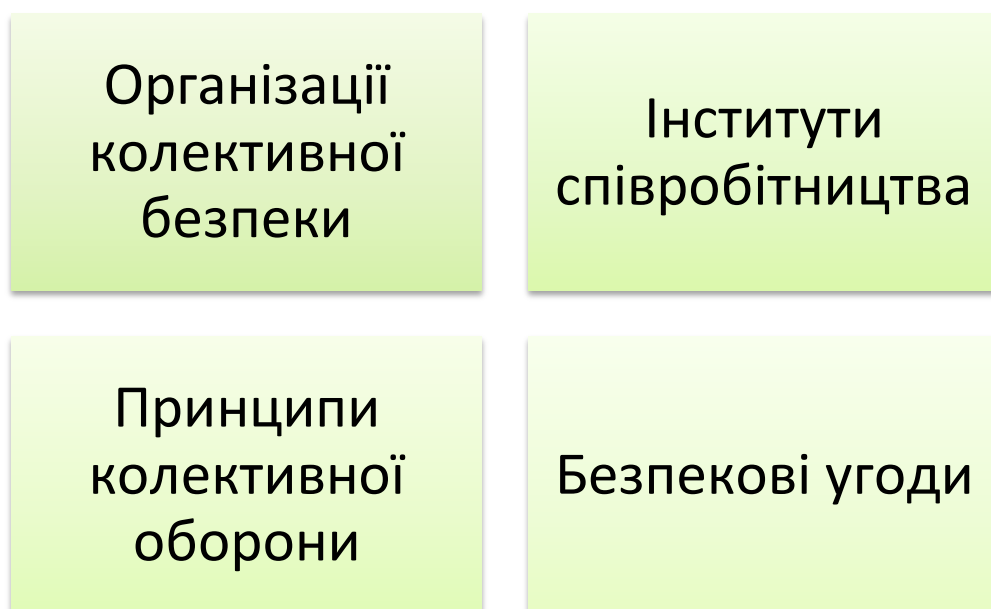

Рис. 1.1 – Складові євроатлантичної системи безпеки

Джерело: складено автором

Характеризуючи кожен із вказаних складових, зазначимо, що організацією колективної безпеки є НАТО. Організація Північноатлантичного договору – є міжурядовою організацією, у якій усі держави - її члени наділені

правом збереження суверенності і незалежності. Нині діяльність Альянсу спрямована на:

- підтримання миру й безпеки у міжнародному просторі;
- протидію появі нових викликів і загроз;
- підтримання гарантування стабільності й добробуту її країн, які входять до нього [44].

НАТО є основним інститутом колективної оборони, функціонування якого засноване на принципі, закріпленому у ст. 5 Статуту: напад на одного члена прирівнюється до нападу на всіх [46]. Діяльність НАТО проводиться у політичній та військовій сферах, межами яких охоплено проведення операцій з кризового реагування, миротворчості та боротьби з тероризмом.

Як інститут співробітництва можна розглянути на прикладі ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі), яка є найбільшою регіональною організацією з безпеки, до складу якої входять 57 держав. Функції організації полягають у запобіганні конфліктам, контролі озброєнь, моніторингу виборів, дотриманні прав людини [43].

В сучасний період НАТО являється воєнно-політичним блоком, потужність та міцність якого ґартувалася десятиліттями. Діяльність Альянсу спрямована на такі аспекти:

- проведення миротворчих операцій, метою яких є врегулювання збройних конфліктів, які виникають між державами, етносами, територіями. Як приклад можна назвати миротворчі операції НАТО на територіях Афганістану, Югославії, Перської затоки, Анголі та ін.;
- протидія міжнародному тероризму та поширенню зброї масового знищення, що передбачає також виконання системи заходів боротьби із нелегальною торгівлею людьми, реалізацією наркотичних засобів, незаконним обігом зброї та відмивання коштів, а також здійснення контролю у сфері розвитку ракетного та ядерного озброєння;

- реалізація освітніх та наукових програм міжнародного рівня, що передбачає здійснення активного розвитку програм професійної підготовки, дослідницьких ініціатив та обмінів;
- надання гуманітарної допомоги участь у підтримці держав, постраждалих від надзвичайних ситуацій, які можуть виступати природними катастрофами, техногенними аваріями та іншими кризовими ситуаціями;
- надання підтримки у демократичних перетвореннях та захисті верховенства права, що передбачає допомогу, пов'язану з боротьбою з корупцією, реформуванням безпекового сектору та підвищенням ефективності механізмів регулювання державного управління [44].

Тож, розкривши основні аспекти функціонування євроатлантичної системи безпеки, зазначимо, що її побудова сягає корінням у далеке історичне минуле. У ході дослідження ми з'ясували, що Європа тричі з часу Французької революції за понад двохсотрічний період використовувала мирні шляхи для зміни основ власної безпеки. Проте, нині можемо спостерігати такі кризові вища, які обумовлюють знову потребу у таких змінах.

Період формування першої післянаполеонівської архітектури європейської безпеки почався у 1815 р. під час Віденського конгресу. Вважаємо, що вона виконала своє завдання, оскільки її ефективність у стриманні загрози великомасштабної війни у Європі підтверджувалася майже 100 р. У той час США лише почали утворюватися, тому не приймали особливої участі у забезпеченні безпеки у євроатлантичному просторі, проте їм довелося стати учасниками двох воєн разом з Англією.

Другий період зміни архітектури європейської безпеки розпочався в 1919 р. у Версалі. Провідна роль у даному процесі належала президенту В. Вільсону, проте США намагалися не брати участі у діяльності будь-яких структур, створених за їх сприяння. Такі дії послабили Америку і обумовили війну, яка розпочалася через двадцять років та отримала назву Другої Світової війни.

Після закінчення Другої світової війни у 1945 році внаслідок перемоги над фашистською Німеччиною виникла потреба перегляду засад європейської безпеки. Тому великими державами спочатку було побудовано систему, в основі якої покладені принципи, проголошені на Ялтинській і Потсдамській конференціях і у Статуті ООН.

Проте, вже у 1947 р., стало зрозумілим, що наявна система безпеки є застарілою та не має здатності до стримання радянської експансії, лідерами західних країн було створено більш ефективну структуру колективної безпеки, яка стала ефективною для мирного часу. В основі даної системи колективної безпеки було покладено «доктрину Трумена», «план Маршала», НАТО, атлантичне партнерство, провідну роль у якому відігравали США [72, с. 8].

Доктрина Трумена (12 березня 1947 р.) стала одним із ключових політичних документів після Другої світової війни, що визначили нову архітектуру міжнародної безпеки. Вона сприяла закладенню ідеологічних, політичних та практичних засад для формування системи колективної безпеки Західного регіону, яка згодом оформилася у вигляді НАТО та ширшої євроатлантичної системи безпеки.

Президентом США Г. Труменом було оголошено про виникнення необхідності підтримання держав, які протистоять зовнішньому тиску або внутрішнім спробам встановлення тоталітарного режиму. Аністратенко Т. П. вказує на такі основні положення нової стратегії колективної безпеки:

- сприяння захисту «вільних народів» у боротьбі із «озброєними меншинами» або «зовнішнім тиском», що є прямою згадкою проявів радянської експансії;
- необхідність формування політики стримування, як глобальної політики протидії розвитку конфліктів;
- надання економічної, військової та політичної допомоги країнам, для яких існує ризик впливу з боку СРСР [2].

Цим було започатковано появу довгострокової стратегії США щодо протидії радянському блоку. Як відомо, після Другої світової війни відбулося

посилення протистояння США та СРСР, яке розгорнулося згодом у Холодну війну. Зважаючи на те, що великими гравцями у Холодній війні були США та СРСР, зазначимо за великим рахунком, це боротьба блоку НАТО з організацією Варшавського договору [42].

Отже, учасниками даного процесу стали й інші країни, оскільки внаслідок ідеологічного і політичного устрою великих держав, менші були змушені приєднуватися до них, спираючись на власні вподобання, тобто ідеологічні та стратегічні інтереси. Тому 4 квітня 1949 р. у Вашингтоні 12 держав Північної Америки і Європи підписали Північноатлантичний договір і стали членами НАТО [34].

Радянськими джерелами «агресивний» блок НАТО подавався у вигляді воєнно-політичного угруповання західних держав, створеного за ініціативою США і спрямованого проти соціалістичних країн і національно-визвольного руху. Створення у 1955 р. так званого Варшавського договору створило фактичну геополітичну протизагу НАТО, що зумовило розвиток конфронтації між цими блоками під назвою «холодна війна», кінець якої стався з розпадом СРСР [27].

Доцільно акцентувати увагу на переході від ізоляціонізму до глобального лідерства США, що прослідковувалося у той період, адже США висунуло заяву щодо готовності брати відповідальність за безпеку у світі, що послугувало фундаментом для створення майбутніх союзів. Доктриною Трумена було започатковано ідею: загроза одній державі є загрозою для всіх, що є основним аспектом для підтримання світової безпеки.

У відповідності із статутними документами Альянсу, на НАТО покладено виконання головного обов'язку – забезпечувати свободу і безпеку країн, які є його членами, використовуючи для цього політичні і військові засоби. Слід зазначити, що діяльність НАТО побудована на дотриманні демократичних цінностей, які є цінними для усіх учасників Альянсу. Також засадничим принципами, підтриманими усім євроатлантичним регіоном, є встановлення

індивідуальної свободи; підтримання верховенства права та розв'язання суперечок мирним шляхом.

Вивчаючи питання діяльності Альянсу, Тодоров І. Я. засадничим принципом вбачає наявність спільних поглядів, які мають члени НАТО як у північноамериканському, так і у європейському регіонах, адже спільним між ними є наявність однакових цінностей та інтересів; відданість справі, засновані на збереженні демократичних принципів. Така позиція формує нероздільність безпеки Європейського регіону та Північно-Американського. Альянс захищає країни, які є його членами, від загрози агресивного нападу. Тому можемо окреслити головний військово-політичний принцип НАТО – підтримання системи колективної безпеки, що передбачає спільність і організованість дій у відповідь на зовнішню агресію [64, с. 20].

Вважаємо, що Доктрина Трумена в історичній перспективі має надважливе значення, оскільки:

- стала початком Холодної війни та стала чинником формування політики колективного Заходу на десятиліття;
- сприяла формуванню концепції глобальної безпеки, що обумовило створення силових союзів;
- сприяла формуванню основних засад побудови сучасної євроатлантичної системи безпеки, членом якої прагне стати й Україна;
- стала каталізатором важливості демократичної солідарності у протистоянні авторитарним режимам.

Організація НАТО, яка виступала гарантом міжнародної безпеки, уособлювала військову могутність. Її склад поповнився практично усіма союзниками США у Європі: Бельгією, Великою Британією, Данією, Ісландією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Португалією та Францією. У 50-х ХХ ст.. до організації вступили Туреччина, Греція і ФРН [70].

Правову основу існування та діяльності НАТО становить Північноатлантичний договір, який виступає головним документом Організації та створений у відповідності до вимог Статуту ООН. Нормами даного

міжнародного договору встановлено зобов'язання, взятє на себе країнами-членами щодо підтримки та розвитку своєї обороноздатності, індивідуального та спільного забезпечення основи для колективного воєнного планування.

Договір про створення НАТО містить розроблений формат, який використовується для проведення консультацій між країнами-членами, у випадку появи загрози безпеки однієї з них. Цікавим є положення Договору, у якому міститься можливість запрошення до членства у НАТО будь-якої країни, яка має здатність до втілення принципів Альянсу та сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні [75]. Постає питання: чому досі Україну не запросили стати членом НАТО, адже сьогодні, в умовах повномасштабної війни якнайкраще підтверджено Україною здатність забезпечувати безпеку у європейському регіоні.

Проте, були держави, які з одного боку підтримували біполярний поділ світу та зовнішньополітичний курс США, але не входили до блоку НАТО – це Іспанія та Ірландія. Наприклад, Швеція та Швейцарія, незважаючи на прихильність до західних політичних, економічних і культурних цінностей, надали перевагу дотриманню традиційної для них політики нейтралітету. Подібну позицію зайняли Австрія і Фінляндія, які практично не приймали участь у міжнародних відносинах, оскільки дотримувалися нав'язаних післявоєнних мирних угод з країнами антигітлерівської коаліції, котрі були компромісом між Заходом та СРСР.

Бернадський Б. В. зауважує, що європейські країни мали для США виняткове значення, оскільки ментально були до них близькі, підтримували одні цінності, демократичну спрямованість розвитку суспільства. Ці країни перебували у залежності від «ядерної парасольки», яку тримала Америка та виступали досить надійними союзниками в протистоянні СРСР у європейському регіоні у період Холодної війни [5, с. 8].

Таким чином, ми охарактеризували історичні аспекти створення євроатлантичної системи безпеки. З'ясували, що доктрина Трумена стала ключовою ідеологічною основою створення системи колективної безпеки після

Другої світової війни. Вона визначила курс США на глобальне лідерство, політику стримування та підтримку союзників, що зрештою привело до формування НАТО та сучасної євроатлантичної архітектури міжнародної безпеки.

1.2. Характеристика сучасної євроатлантичної системи безпеки

В сучасний період у світі відбуваються складні трансформаційні процеси. Одна з визначальних тенденцій світового розвитку – зрушення у балансі сил на світовій арені. Зміни, які ми бачимо сьогодні, носять характер формування нового міжнародного порядку. Головною особливістю цього процесу є «перебудова» світової політичної та фінансово-економічної архітектури, масштаби якої відповідають новим реаліям.

Слід зазначити, що трансформаційним аспектом побудови сучасної євроатлантичної системи безпеки, на якому слід акцентувати увагу у рамках нашого дослідження, став період 1989–1991 рр. після розпаду СРСР і ОВД. Того часу США, НАТО і Європейський Союз постали перед вибором – зберігати «status quo» в системі європейської безпеки або формувати нову міжнародну політику, підкріплену новими регіональними ресурсами [19, с. 16].

США більше уваги почало приділяти розв’язанню проблем безпеки в регіонах Центральної і Південно-Східної Азії та Близького Сходу. ЄС мало вирішувати без певної завдання самотужки. Дослідник Мартинов А. Ю. стверджує, що балканська війна і бомбардування Сербії у 1999 р. засвідчили неспроможність ЄС у вирішенні проблем безпеки без вирішального впливу США і НАТО, що зумовило активізацію практичної роботи над проектом Європейської політики безпеки та оборони. З того часу і до сьогодні євроатлантична система безпеки зазнавала змін, піддавалася впливу з боку росії і ін. [37, с. 138].

Зазначимо, що поява першого стимулу для розвитку НАТО стали трагічні події 11.09.2001 р. Союзниками отримано реальний шанс на перевірку

практичної реалізації Вашингтонського договору, зокрема дію 5 Статті, у якій містяться норми, що є відображенням ключових принципів, на яких побудована колективна безпека. У той час вперше була застосована вказана норма, згідно з реалізацією якої європейськими союзниками було надано допомогу США у «Глобальній війні з міжнародним тероризмом». Поряд з тим, союзниками НАТО взято зобов'язання забезпечувати стабільність в Афганістані по завершенні там операції, яка мала назву «Enduring Freedom» [26].

Загалом, можемо вказати на ряд стратегічних помилок, припущених західними державами у постбіполярний період. Зміст першої з них полягає у загальмуванні розвитку оборонних ресурсів ЄС. Тому ЄС продовжував бути стратегічно залежним від забезпечення ресурсами НАТО. Зокрема, аналізуючи статистичні дані щодо військових видатків, можемо навести приклад: у 2012 р. розмір військових видатків США становив 682 млрд. дол., тоді як розмір військових видатків двадцяти шести держав, які є членами ЄС (окрім Данії) становив 189,6 млрд. дол. Як бачимо, різниця є значною [82, с. 2; 78, с. 4].

Маємо додати, що ЄС не міг розвиватися у військовому плані та залишався у статусі допоміжної для НАТО організації, функції якої були обмеженими. В Європі достатніми військовими ресурсами для оборони та у випадку агресії – можливістю розгортання сил за межами континенту, наділені лише Велика Британія і Франція. Тому можемо акцентувати увагу на недотриманні зафіксованих в установчих актах ЄС положень щодо автономії Європейської політики безпеки і оборони, адже цьому перешкоджала Велика Британія, що також є свідченням неспроможності консолідації зусиль проєвропейськи налаштованою групою держав.

На початку XXI ст. США поступово втратили статус глобального лідера, тому спостерігаємо прагнення передачі більшої кількості повноважень ЄС щодо захисту Європи. Можемо бачити зосередження США лише на власних інтересах. На думку Бжезінського З., для США є негативним аспектом ведення такої політики, адже вони виконують основну роль у врегулюванні численних криз як у центральній Європі (конфлікт на Балканах), так і найближчих до ЄС

регіонах (проведення миротворчих операцій в Сомалі, Лівії, Сирії), тоді як для Європи звичним є позиція військового протекторату США [6, с. 14].

Досліджуючи роль США у структурі НАТО, ми з'ясували, що на Америку покладено зобов'язання забезпечення трьох четвертих від усіх витрат. Як відомо, лише Великою Британією забезпечується виконання визначеного мінімального рівня видатків на оборону, який становить 2% ВВП. Загалом, можна послідувати скорочення витрат держав Європи на оборону з 2,5% до 1,6% ВВП. Проте, витрати США на оборону становить понад 4% ВВП [79]. Внаслідок економічної рецесії прослідковується ускладнення перспектив оборонних програм Європи.

Припускаємо, що другою помилкою західних союзників НАТО стало нехтування геополітичним станом держав Східної Європи, які стали колишніми членами СРСР після 1991 р. Справа у тому, що держави, які знаходяться на території між Росією і ЄС (наприклад Україна) у геополітичному сенсі стали буферними територіями з відносною благополучністю та мали перспективи розвиватися у демократичному напрямку. Помилковою була позиція США та Західної Європи відкупитися від росії територіями, які перебували під її геополітичним впливом. Такі тенденції не розповсюджувалися на Прибалтійські країни. Умовою такого поділу стало отримання цими країнами можливості розвитку ринкової економіки та демократичного устрою держави.

Хибним для Західного світу стало припущення щодо відмови ослабленою росією від повернення собі статусу імперії. Після подій 1089 р., коли було демонтовано Берлінський мур, континент було неформально розділено на західноєвропейську частину, якій надавали захист НАТО і США, та країни пострадянського простору, де ключовим було домінування росії. Проте, не вважалося виключенням поширення на них впливу євро-атлантичних цінностей і стандартів суспільного життя.

На нашу думку, третьою стратегічною помилкою системи євроатлантичної безпеки можна вважати нерішучу реакцію Заходу на російсько-грузинську війну 2008 року. Попри те, що напад Росії на Грузію став

першим проявом відкритої військової агресії проти суверенної держави в пострадянському просторі, реакція США, ЄС та НАТО була обмеженою, декларативною та не супроводжувалась дієвими безпековими механізмами.

Це вважається помилкою з кількох причин:

1) Відсутність жорстких наслідків для агресора, адже росія не понесла значних політичних чи економічних санкцій. Це створило:

- відчуття безкарності;
- впевненість, що силовим шляхом можна переглядати кордони та впливати на сусідні держави;
- підґрунтя для подальших агресій (Україна 2014 і 2022 рр.).

2) Підрив довіри до системи колективної безпеки. Це означає, що держави, які прагнули євроатлантичної інтеграції, побачили:

- відсутність гарантій безпеки від формального партнерства;
- можливість блокування перспективи розширення НАТО;
- недієвість політики «умиротворення» агресора.

3) Недооцінку російської стратегії гібридної війни. Під час конфлікту вперше були масштабно застосовані:

- інформаційні операції;
- кібернапади;
- провокування сепаратизму (Південна Осетія, Абхазія);
- швидкі силові дії («бліцкриг»).

Війна в Грузії 2008 р. стала третім стратегічним прорахунком євроатлантичної системи безпеки, заходу тоді не вдалося розпізнати ці методи як довгострокову загрозу, тому:

- агресора не було покарано;
- не було сформовано запобіжних механізмів;
- сигнал слабкості сприяв подальшим російським вторгненням;
- євроатлантична система продемонструвала брак готовності до нових типів загроз.

Проте, сьогодні, коли розпочалася російсько-українська війна у 2014 р., євроатлантична система безпеки показала наступну неспроможність самостійного вирішення цього питання. Савін С. Л. акцентує увагу на тому, що з початку повномасштабного вторгнення військ росії на територію суверенно держави України 24 лютого 2022 р. відбулося переосмислення світовими лідерами усієї небезпеки та визначено необхідність консолідації та надання підтримки Україні та посилення впливу НАТО на території ЄС [54, с. 149-153]. Сьогодні до НАТО входять 32 країни.

Сучасна євроатлантична система безпеки є багаторівневою, динамічною та адаптованою до нових викликів. Вона поєднує військові, економічні, політичні й технологічні механізми, що дозволяють ефективно реагувати на загрози миру та стабільності. В умовах російської агресії проти України її роль суттєво зросла, а стратегічна єдність між ЄС, НАТО та партнерськими державами стала критично важливою для майбутньої архітектури міжнародної безпеки.

Сучасна Євроатлантична система безпеки базується на двосторонніх та багатосторонніх безпекових угодах, а саме:

- ключові оборонні гарантії містить Північноатлантичний договір (НАТО), який встановлює колективну оборону для 32 північноамериканських та європейських країн;

- існують також двосторонні угоди між США та окремими європейськими країнами, а також угоди про співпрацю з Європейським Союзом (ЄС) у сфері безпеки, які можуть стосуватися різних аспектів, таких як боротьба з тероризмом та кібербезпека;

- партнерські програми НАТО та Європейського Союзу, створені для зміцнення безпеки, політичної взаємодії та оборонних можливостей держав, які не є членами цих організацій. Такі програми спрямовані на підтримку реформ, підвищення обороноздатності, стандартизацію та розвиток спільних проектів у сфері безпеки та оборони.

Сучасна євроатлантична система безпеки заснована на таких принципах та цінностях:

- Колективна оборона та взаємні гарантії безпеки.
- Суверенітет та територіальна цілісність держав.
- Дотримання норм міжнародного права, включно зі Статутом ООН.
- Демократія, верховенство права та захист прав людини.
- Прозорість та довіра у військових і політичних відносинах.

Маємо відмітити такі основні напрями діяльності євроатлантичної системи безпеки (див. Рис. 1.2):

Рис. 1.2 – Напрями функціонування євроатлантичної системи безпеки
Джерело: складено автором

Характеризуючи кожен з вказаних напрямків діяльності євроатлантичної системи безпеки, зазначимо:

- 1) Стримування та оборона полягає у таких діях:
 - розміщення сил швидкого реагування;
 - зміцнення східного флангу НАТО;
 - інтеграція нових оборонних технологій.
- 2) Кризове реагування та запобігання конфліктам передбачає виконання:
 - операцій з підтримання миру;

- гуманітарних та стабілізаційних місій.

3) Кібербезпека та протидія гібридним загрозам вбачається у такому:

- захист критичної інфраструктури;
- боротьба з дезінформацією.

4) Енергетична безпека виявляється у такому:

- диверсифікація енергопостачання і зменшення залежності від росії;
- розвиток відновлюваної енергетики та енергостійкості.

5) Співпраця з партнерами передбачає:

- підтримку України, Грузії, Молдови;
- розширення НАТО;
- зміцнення трансатлантичних зв'язків.

Таким чином, ми охарактеризували сучасну євроатлантичну систему безпеки. Сучасна євроатлантична система безпеки відіграє ключову роль у підтриманні миру, стабільності та розвитку на європейському континенті та в Північній Америці. Її значення зросло особливо після початку повномасштабної агресії росії проти України у 2022 році, яка показала крихкість існуючої системи безпеки та необхідність колективної оборони.

1.3. Чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки

В сучасний період на євроатлантичну систему безпеки впливають різні чинники, основним з яких є імперські амбіції путінського режиму правління рф. На початку XXI ст.. відбулися зміни в системі міжнародних відносин, обумовлені кризою американської гегемонії в світовій політиці, внаслідок чого відбулося посилення регіональних центрів сили (ЄС, Китай, росія), які мали глобальні амбіції. Зі зміною правлячої верхівки росії після приходу до влади колишніх працівників системи КДБ СРСР і лояльної до них бюрократії, які прагнули встановити авторитарний режим та придушити ліберальну демократію у пострадянському соціумі [8, с. 15-19].

Завдяки створенню таких державних компаній, як «Газпром», «Роснефть» та ін. рф почала стрімко розвивати зовнішню торгівлю країни, а також реалізовувати геополітичні амбіції її політичної верхівки. Наповнення державного бюджету нафтодоларами створило можливості для мілітаризації економіки і збільшення військових ресурсів. Склалася сприятлива міжнародна політична кон'юнктура. Розкол в рядах НАТО внаслідок іракської війни дав можливість В. Путіну зблизитися з лідерами Франції та Німеччини. Росія зміцнила політичні та економічні відносини з низкою держав ЄС шляхом вдалого енергетичного менеджменту через поставки російського газу і зрощення бізнесінтересів [58, с. 353].

Таким чином, можемо виділити такі чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки (див. Рис. 1.3):

Рис. 1.3 – Чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки

Джерело: складено автором

Проаналізуємо кожен з вказаних чинників, які впливають на сучасну євроатлантичну систему безпеки. Відсутність повної єдності між членами НАТО є однією з ключових проблем сучасної євроатлантичної системи безпеки. Різні стратегічні інтереси, економічні пріоритети та політичні підходи окремих держав-членів ускладнюють вироблення спільних рішень і зменшують

ефективність реагування на загрози. У деяких питаннях - таких як розподіл оборонних витрат, політика щодо росії, розширення Альянсу чи участь у військових операціях — позиції країн істотно відрізняються. Це уповільнює прийняття рішень, послаблює здатність до колективної оборони та створює вразливості, які можуть бути використані зовнішніми акторами. Єдність є критично важливим фактором для забезпечення дієвості НАТО, тому її нестача вважається одним із найбільш серйозних внутрішніх викликів Альянсу.

Так, наприклад США та Німеччина не підтримують пропозицію запросити Україну до НАТО. Зазначимо, що до них приєдналися ще п'ять держав, які є членами Альянсу. Головними членами Альянсу висловлено стурбованість тим, що вступ України до НАТО спричинить таку ситуацію, у якій вони самі можуть опинитися у стані війни з росією. З цього приводу головою місії США при НАТО, Д. Смітом озвучено неготовність наразі висловлення запрошення Україні членства у НАТО.

Поряд із США та Німеччиною, висловлення свого протесту щодо вступу України до НАТО поголосили очільники Угорщини та Словаччини, проте причини кожного з них були різними. Ми знаємо, що В. Орбан та Р. Фіцо відомі своїми популістськими заявами, які мають наявні прокремлівські погляди. Так наприклад, дії В.Орбан блокують надання оборонної допомоги Україні та спричиняють вихід з програми НАТО, у рамках якої відбувається постачання зброї. Також свій протест висловив Р. Фіцо, мотивуючи це тим, що у випадку прийняття України до НАТО може розгорнутися третя світова війна.

Крім того, Прилуцький С. вважає, що існують і інші країни, як наприклад, Бельгія, Словенія та Іспанія, які також підтримують позицію США та Німеччини щодо вступу України до НАТО і усіляко блокують можливість цієї прискореної процедури. На думку одного із представників НАТО, названі країни формально висловлюють підтримку, але згодом можуть змінити думку та унеможливити її реалізацію [49].

Така позиція становить протиріччя з діями Естонії, Латвії, Литви та Польщі, які характеризуються активною підтримкою вступу України до НАТО.

Проте для видання Politico офіційні особи зауважили на можливості у майбутньому отримання підтримки зі сторони США та Німеччина у позитивному вирішенні даного питання.

2) Залежність економіки ЄС від російських енергоносіїв. Тривала боротьба у даному напрямку досягла позитиву лише у жовтні 2025 р., оскільки ЄС погоджено план, згідно якого Європа має відмовитися від російських енергоносіїв до 2028 р. Це підтверджує існування залежності до нині. Ми пам'ятаємо, що країни, які досі отримують російський газ - Угорщина, Словаччина, Австрія, Франція та Бельгія. Цікавим є факт погодження Угорщиною на повну заборону постачати російський зріджений газ до ЄС. Будапешт виказав підтримку щодо пропозиції ЄС про повну заборону на імпорту російського ЗПГ, введення якої заплановано з січня 2027 р., про що встановлено вимогами 19-го пакету санкцій.

Раніше Угорщиною усілякими шляхами пропонувалося залишити можливість продовження отримання російського газу, проте відкрито у рамках зустрічі з послами країн ЄС, представником Угорщини не було заперечено дану ініціативу. Таким чином, сподіваємося, що питання заборони на постачання російського газу до Європи та запровадження інших обмежень у рамках санкцій проти РФ, буде закритим. Сьогодні виникла інша проблема – негативні позиції Австрії та Словаччини [25].

3) Зміцнення авторитарного путінського режиму, характерними рисами якої є:

- агресивність, анексіоністськість зовнішньої політики, у якій зброєю виступають енергоресурси;
- наявність жорсткої лінії поведінки у напрямку побудови відносин із США і НАТО;
- оновлення старого російського імперіалізму, нової біполярності світу, нового протистояння між Сходом і Заходом (так званої російської й західної цивілізації);

- прояви ненависті і заздрощів щодо західних демократій (Європи, США, Канади), неприйняття західних ліберально-демократичних цінностей та інститутів (зокрема, які визначаються правом вільного вибору та іншими громадянськими правами і свободами), прояв нетерпимості до наявності іншої культури, російська цивілізація прославляється;

- ностальгування за радянськими часами, прославляння найбільш впливових лідерів, пошук шляхів відтворення неоімперії на теренах колишнього СРСР (наслідком такої політики є поява неоколоніальних воєн, інформаційно-психологічних воєн, спрямованих проти незалежницького і проєвропейського руху у державах, які є колишніми республіками СРСР) [20, с. 249].

4) Зближення лідера рф з очільниками країн Європи. Ми виявили щонайменше шість держав, які є членами ЄС, політика яких побудована на демонстрації відкритої підтримки рф. Однією з них є Угорщина, яка незважаючи на статус члена ЄС та члена НАТО, системно демонструє погане ставлення до України і має відкриті дружні стосунки з очільником кремля, хоча публічно має заперечення щодо своєї проросійської позиції. Другою країною є Туреччина, яка є важливим партнером, але підтримує і одну і іншу сторони та продовжує дружити з росією.

Маємо назвати і інші держави, які не дружні до України – це балканські Сербія та як Боснія і Герцеговина, які демонструють відкриту підтримку рф і наперед оголосили про подальше ігнорування саміту з допомоги Україні [57].

Наступними країнами, які підтримують рф, є Вірменія та Азербайджан, котрі незважаючи на війну між собою, мають спільні позитивні рішення щодо політики росії.

5) Мілітаризація росії, допомогу у якій надають такі дружні до рф країни як Білорусь, КНДР, Іран. Наприклад, Білорусь відкрито не вступила у війну з Україною, але надала допомогу у здійсненні вторгнення на територію України зі своєї території, а також виступила посередником у постачанні снарядів та

техніки для росії. Під час війни у росії з'явилися два постійні партнери, які допомагають у забезпеченні військової підтримки – це Іран і КНДР.

Російськими військами почалося активне застосування іранських боєприпасів наприкінці 2022-го - на початку 2023 рр. Ми пам'ятаємо, наприкінці 2022 р. рф мала дефіцит снарядів у зоні ведення бойових дій, тому самотужки не могла вирішити цю проблему. Так в 2023 р. до війни схилили Північну Корею, яка тепер є важливим партнером рф у військово-технічному співробітництві.

Зазначимо, що у 2023 р. москвою було проведено ряд офіційних та неофіційних зустрічей із Пхеньяном, на яких обговорювалося питання щодо надання військової допомоги у вигляді боєприпасів. Після погодження основних положень майбутнього договору, повне узгодження питань співпраці було здійснено під час зустрічі Кім Чен Ина та путіна, яка відбулася 2023 р. в Амурській області [30].

6) Погрози застосування ядерної зброї. Президент рф виступив із заявою до західних країн, що вони ризикують спровокувати ядерну війну у випадку відправлення війська в Україну. Проте, у Брюсселі припустили, що висловлені погрози та ядерний шантаж є частиною передвиборчої кампанії [61]. Сьогодні ці заклики та погрози усе частіше звучать з боку рф.

7) Війна росії проти України. Повномасштабна агресія росії проти України стала найбільшим військовим викликом для Європи після Другої світової війни. Йому передували роки агресії з боку РФ, зокрема анексія Криму у 2014 році та розпалювання війни на Донбасі. Попри численні дипломатичні спроби України та західних союзників запобігти конфлікту, Росія розпочала відкриту війну, порушивши міжнародне право [76].

Вона кардинально змінила пріоритети, підходи та структуру сучасної євроатлантичної системи безпеки, продемонструвавши її сильні та слабкі сторони.

Таким чином, ми визначили чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки.

1.4. Війна Росії проти України як чинник впливу на євроатлантичну безпеку

Війна Росії проти України являється вагомим чинником впливу на євроатлантичну безпеку. На території Європи це перша війна такого масштабу після Другої світової війни. Маємо погодитися із Василенко В. та Андрієвським Т. Г., які вказують на те що найважливішим фактором впливу на бажання РФ розпочати війну з Україною – це отримання незалежності після розпаду СРСР у 1991 р. РФ вважала неприйнятним існування незалежної України, оскільки у минулому, після приєднання території України, Московським царством було «проголошено себе імперією, привласнивши стародавнє найменування України – Русь. Також було привласнено та спотворено історію України-Русі, зокрема викривлено відомості щодо давньоруської державності» [11, с. 28-35; 1, с. 104].

Зважаючи на зазначене, існування незалежної України «робить історію Росії урізаною, внаслідок чого відбувається руйнування міфу про тисячолітню державність, європейську ідентичність». А Україну вони завжди вважали «територією у края» (окраїною своєї імперії) [24, с. 903]. Вказана обставина може розглядатися можливою причиною російсько-української війни, адже, відомо, що росіяни відзначаються надмірною величчю, тому для них неприйнятним є визнання самого факту, що велич їхньої історії значно менша, а їхні історики постають фальсифікаторами (це значна поразка репутації цілих поколінь істориків, адже світова спільнота вважатиме їх обдурювачами самих себе та інших).

Рябчук М. вважає, що причиною війни можна вважати «укорінені в російській ментальності ... реваншистські прагнення». Загальновідомо, що в історії людства траплялися війни, які починалися через прагнення отримати реванш за попередні поразки [53, с. 239]. Сегеда С. П. та Шевчук В. П. переконані у тому, що СРСР втратив території під час свого розпаду, а отже, й велич імперії була втрачена, то прагнення повернути усе на свої місця набула актуальності [55, с. 31-38].

Проте основною передумовою російсько-української війни вважаємо Революцію Гідності, і як її наслідок – втеча Президента України В. Януковича, оскільки він не здійснив прагнення України вступити до ЄС та НАТО.

Війна росії проти України є основною загрозою євроатлантичній системі безпеки. Перш за усе, це повноцінні воєнні дії у безпосередній близькості до кордонів ЄС, що становить постійну загрозу для мирного існування європейських держав. Неодноразово помічалось порушення кордонів країн-членів НАТО російськими ракетами та безпілотниками. Як бачимо, реакції на такі дії не слідує, адже страх отримати повну агресію та військові дії на своїй території не дозволяє чинити відкритий опір країні-агресору.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну (з 24 лютого 2022 р.) стало ключовим каталізатором змін у євроатлантичній системі безпеки. Конфлікт впливає на безпекову архітектуру Європи багатовимірно — військово-стратегічно, політично, економічно, технологічно та інституційно. Вплив війни росії проти України на євроатлантичну систему безпеки здійснюється у таких напрямках (див. Рис. 1.4).

Рис. 1.4 - Вплив війни росії проти України на євроатлантичну систему безпеки

Джерело: складено автором

Характеризуючи військово-стратегічний вплив на архітектуру євроатлантичної системи безпеки, слід відмітити такі його складові:

- Відновлення пріоритету колективної оборони. Повернулася чітка орієнтація НАТО на стримування та оборону замість виключно кризового менеджменту. У НАТО підготували «Концепцію лінії стримування на східному фланзі». Верховний головнокомандувач Об'єднаними збройними силами НАТО в Європі вже представив її делегатам держав-членів блоку. У документі прописаний план зміцнення кордонів Альянсу та відбиття можливої агресії Росії [40].

- Розгортання сил та зміцнення східного флангу. Збільшення військової присутності в країнах Балтії, Польщі, Румунії; створення багатонаціональних батальйонних груп. НАТО відреагувала значним підвищенням готовності забезпечувати захист і безпеку усіх членів Альянсу, збільшивши кількість боєздатних сил на східному фланзі Альянсу і забезпечивши найбільш всеохоплюючі оборонні плани з часу завершення холодної війни [29].

- Модернізація озброєнь і логістики. Пріоритет — ППО, далекобійна артилерія, боєприпаси, протитанкові засоби, розвідка.

- Реінтеграція України у військові формати співпраці (навчання, стандартизація, постачання), що поступово наближає її до євроатлантичних стандартів. Військові формати співпраці України з НАТО включають: річні національні програми (РНП), які є основним інструментом реформ, Програму «Партнерство заради миру», яка започаткувала діалог та співпрацю, та участь у раді з питань оборони у форматі НАТО-Україна. Крім того, співпраця передбачає обмін розвідданими, технічну та логістичну підтримку, а також спільні навчання.

Політично-дипломатичний вплив війни росії проти України на євроатлантичну безпеку полягає у наступному:

- Посилення трансатлантичної координації. Сильніша політична взаємодія між США і ЄС, зростання ролі спільних рішень щодо санкцій і

допомоги. Слід вказати на вагому підтримку Україні, яку надають НАТО та ЄС як у фінансового, так і військового характеру. Як заявив високий представник ЄС Жозеп Боррель: «...Військова допомога країн ЄС для України, надана від початку повномасштабного вторгнення РФ, перевищила 43,5 мільярда євро» [14].

Це суттєвий вклад українцям у боротьбі з ворогом, проте, набуття повноцінного членства у НАТО та ЄС могло б кардинально змінити становище на полі бою та отримати захист від партнерів на вимогу 5 статті Статуту НАТО, згідно з якою «держави – члени Альянсу можуть надавати будь-яку допомогу, яку вважають за доцільне відповідно до обставин. Це обов'язок кожної окремої країни, і кожна країна вирішуватиме, яку саме допомогу вона вважає за доцільне надати у кожному конкретному випадку» [31].

Фатумом є факт того, що Україна не може стати членом НАТО, оскільки на її території відбуваються військові дії. Тому швидше за все, членство у НАТО Україна може отримати після підписання мирної угоди. У свою чергу росія усіляко намагається не допустити цього, що на сьогодні є незрозумілим та необґрунтованим, зважаючи на те, що такі країни як Фінляндія та Швеція були прийняті до НАТО після повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Важливим рішенням США стала підтримка план ЄС з використання росактивів для підтримки України. У ЄС запевнили, що питання використання заморожених активів Росії для фінансової підтримки України залишається на порядку денному, а остаточне рішення буде ухвалене у грудні 2025 року [63].

- Всередині Альянсу спостерігається фрагментація позицій його членів. Хоч загальна лінія — підтримка України — є, існують розбіжності щодо темпів, форм і меж участі (вступ України, прямі удари по цілях РФ тощо). Наприклад, Німеччина і США — не єдині блокувальники запрошення для України до вступу в НАТО. Угорщина, Словаччина, Бельгія, Словенія та Іспанія також чинять опір [74]. Що стосується прямих ударів по цілях в РФ,

зазначимо, що їх блокують то у США, то у ЄС, оскільки вважають, що це спричинить ескалацію конфлікту.

- Наступним аспектом є політично-дипломатичний вплив війни, який полягає у перегляді стратегічних концепцій. Адаптація документів НАТО й ЄС до реалій великомасштабної агресії. Глави держав і урядів НАТО 29 червня 2022 року [80], визначивши головне призначення НАТО – забезпечення колективної оборони членів Альянсу. У концепції описано безпекове середовище, яке постає перед Альянсом, підтверджуються цілі і принципи НАТО, визначено основоположні завдання НАТО та шляхи забезпечення успіху Альянсу в майбутньому [28, С. 20-24]

Характеризуючи економічний та енергетичний вплив війни росії проти України, маємо вказати на такі його аспекти як:

- Енергетична диверсифікація, що означає відмову від залежності від російських енергоносіїв, пошук альтернативних маршрутів і джерел. Серед альтернативних джерел – розвиток відновлювальної енергетики. ЄС уже заборонив імпорт російської нафти морським шляхом, що становить понад 90% від її загального імпорту, та запровадив цінові обмеження на торгівлю російською нафтою. Також за останні роки під санкції потрапили понад 400 танкерів, які перевозили російську нафту так званим тіншовим флотом – старими та нерегульованими суднами.

Нині Угорщина і Словаччина імпортують приблизно 200 000–250 000 барелів російської нафти на день, що становить майже 3% від загального попиту ЄС на нафту. Імпорт російського газу залишається значно більшим: цього року Європа закуповує орієнтовно 13% газу з Росії, порівняно з приблизно 45% до вторгнення РФ в Україну у 2022 році, свідчать дані ЄС [62].

- Санкції та економічний тиск. Масштабні секторальні санкції проти РФ змінюють торговельні ланцюжки, інвестиційні потоки та фінансові рішення в Європі. Починаючи з 2014 року ЄС та США накладали три види санкцій проти Росії. Перший вид це були санкції щодо фізичних та юридичних осіб. На осіб, імена та назви яких вносилися до спеціального списку (у США він називається

SDN list), накладаються наступні обмежувальні заходи: їх активи заморожувалися; їм заборонялося подорожувати в країни. Другий вид це секторальні санкції. США, ЄС та інші країни наклали санкції на фінансовий сектор, на енергетичний та на військовий. У США це було, зокрема заборона здійснення транзакцій, надання фінансування або інше врегулювання нового боргу, термін погашення якого становив понад 30 днів. Третій вид це торгове ембарго та нові інвестиції щодо тимчасово окупованого Росією Криму [4].

Загалом, США та ЄС у жовтні 2025 року наклали на росію дев'ятнадцятий пакет санкцій. Фактично санкції охопили всі ключові ланки нафтогазового бізнесу РФ – розвідку, видобуток, транспортування, переробку, торгівлю та обслуговування.

- Витрати на відновлення та оборону. Зростання бюджетних витрат на оборону й відбудову, що впливає на макрополітику країн. У 2024 році витрати на оборону в Європі зросли на 11,7 % до 457 млрд дол. США. Причини – зростання загроз, спричинених російсько-українською війною, а також зобов'язання країн-членів НАТО щодо досягнення рівня оборонних витрат у 2 % від ВВП. Найбільший приріст у 2024 році продемонструвала Німеччина, яка збільшила оборонний бюджет на 23,2 %. У Польщі та країнах Балтії оборонні бюджети перевищили 3 % від ВВП, інші держави, зокрема Іспанія та Італія, продовжили витрачати на оборону менше, ніж 2 % від ВВП [41].

Наступний аспект війни РФ проти України є вплив у кібер-, інформаційному та гібридному вимірі. Це ескалація кібератак та операцій інформаційного впливу. В останній період західні країни нарощують спроможності з кіберзахисту, контрпропаганди й резилієнсу. Ескалація кібератак та інформаційного впливу становить значну загрозу для євроатлантичної системи безпеки, оскільки підриває її стабільність, створюючи деструктивні наслідки, які можуть призвести до серйозних збитків, дезінформації, порушення цілісності інформації та втрати довіри між країнами та громадянами.

Кібератаки можуть вивести з ладу енергетичні мережі, фінансові системи, транспорт та інші ключові об'єкти, що призведе до економічних і соціальних збоїв. Зловмисники можуть отримати доступ до конфіденційної інформації, державної таємниці, військових даних та інтелектуальної власності, що ставить під загрозу національну безпеку.

Навмисна зміна даних може призвести до серйозних помилок у роботі систем, від яких залежить безпека та функціонування держави. Віруси, трояни та інші шкідливі програми можуть бути використані для руйнування систем, крадіжки особистої інформації та інших злочинних цілей [56].

Також відчутним є необхідність посилення заходів з протидії дезінформації. Координація між державами й платформами щодо блокування фейків, підтримка медіаграмотності. Зловмисні суб'єкти регулярно проводять ворожі інформаційні операції проти НАТО, держав-членів Альянсу і партнерів. Інформаційні загрози – це цілеспрямована, шкідлива, маніпулятивна і скоординована діяльність, включаючи маніпулювання інформацією і втручання з боку іноземних суб'єктів, а також поширення дезінформації через традиційні медіа та соціальні мережі з метою створення плутанини, поглиблення розбіжностей, дестабілізації суспільства і, зрештою, ослаблення Альянсу. НАТО тісно співпрацює з державами-членами Альянсу і партнерами з метою усвідомлення цих інформаційних загроз, протистояння їм і забезпечення стійкості НАТО перед обличчям таких загроз [47].

Інституційний і нормативний вплив війни РФ проти України як чинник впливу на євроатлантичну систему безпеки полягає у такому:

- Прискорення реформ секторів безпеки в партнерах (Україна, Грузія, Молдова). Так, наприклад Уряд Молдови затвердив Військову стратегію на 2025–2035 рр., спрямовану модернізацію та стандартизацію військових спроможностей через впровадження стандартів НАТО [39].

- Розширення партнерських форматів. Нові формати допомоги, обміну розвідданими, навчань; інтеграція України у більшу кількість операційних і планувальних механізмів. НАТО розширює партнерські формати через Раду

євроатлантичного партнерства, що об'єднує 30 членів та 20 партнерів, Середземноморський діалог та Стамбульську ініціативу (країни Близького Сходу), а також співпрацює з «контактними країнами» (Австралія, Японія, Південна Корея, Нова Зеландія) та іншими країнами, які не є членами альянсу, але мають спільні інтереси. Партнерство заради миру (ПЗМ) є ключовим інструментом для європейських та центральноазійських країн, а Україна має статус партнера-аспіранта, що є шляхом до вступу до НАТО.

- Перегляд стандартів постачання озброєнь, контролю експорту та сертифікації з огляду на потреби фронту. Український оборонно-промисловий комплекс сьогодні має спроможність близько 35 млрд дол. на рік, і у 2026 році очікується його зростання. Водночас наразі фінансування покриває максимум половину реального виробничого потенціалу української оборонної галузі. А на 2026 рік лише далекобійні спроможності оцінюються у понад 35 млрд дол. Вся ж галузь може сягнути 60 млрд. дол. [69].

Соціально-психологічний та гуманітарний вплив війни росії проти України у євроатлантичній системі безпеки вбачається у такому:

- Поширення хвиль біженців і внутрішньо переміщених осіб. Тиск на соціальні системи сусідніх країн та ЄС загалом.

Війна Росії проти України спричинила найбільшу хвилю біженців після Другої світової війни. Загалом, за даними офісу Верховного комісара ООН з питань біженців, за рік війни із понад 8 мільйонів українців, які виїхали до Європи, майже 5 мільйонів зареєструвалися в системі тимчасового захисту ЄС. Ще майже 3 мільйони українців за час війни потрапили до Росії, хоча статистика зворотного перетину кордону ними поки відсутня.

За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), від початку російського вторгнення понад 7,9 мільйонів українців були змушені залишити свої домівки, але залишилися в Україні. З них офіційно статус внутрішньо переміщених осіб отримали майже 5,9 мільйонів українців [13].

На перше місце за кількістю українських переселенців вийшла Німеччина, обігнавши Польщу. Так, станом на травень 2023 року, у цій країні

перебувало близько 1,1 мільйонів українців, у Польщі – 990 000. Далі йдуть Чехія (340 000), Іспанія (178 000), Італія (158 000) та Болгарія (157 000) [38].

- Консолідація громадської думки в багатьох країнах на користь посилення допомоги Україні, але з ризиком виснаження «політичної волі» у довготривалій перспективі. З початком повномасштабної агресії Росії проти України в більшості європейських та північноамериканських країн спостерігалася безпрецедентна консолідація громадської думки на підтримку України. Суспільства вимагали рішучих дій від своїх урядів - запровадження санкцій проти Росії, надання військової допомоги, прийому біженців та зміцнення оборонних можливостей Європи.

Однак у довгостроковій перспективі постає ризик виснаження «політичної волі». Тривалий характер війни, економічні виклики, соціальні проблеми всередині країн Заходу, конкуренція інших глобальних криз (Близький Схід, Тайвань, міграційні питання) можуть призвести до зменшення суспільної підтримки, а відтак і тиску на уряди щодо продовження допомоги Україні. Це створює потенційну загрозу для стабільності євроатлантичної системи безпеки, оскільки ефективність підтримки України значною мірою залежить від стійкості внутрішнього консенсусу всередині держав-союзників.

Таким чином, ми охарактеризували війну росії проти України як чинник впливу на євроатлантичну систему безпеки.

Висновки до першого розділу

1. Безпека - стан упевненості, спокою, забезпечення, а також його відчуття, що вказує на відсутність загрози та наявність захисту перед небезпеками. НАТО створено у 1949 р. В основі даної системи колективної безпеки було покладено «доктрину Трумена», «план Маршала», НАТО, атлантичне партнерство, провідну роль у якому відігравала Америка. Правову основу існування та діяльності НАТО становить Північноатлантичний договір.

Доктрина Трумена стала ключовою ідеологічною основою створення системи колективної безпеки після Другої світової війни. Вона визначила курс США на глобальне лідерство, політику стримування та підтримку союзників, що зрештою привело до формування НАТО та сучасної євроатлантичної архітектури міжнародної безпеки. Складові євроатлантичної системи безпеки: організації колективної безпеки (НАТО); інститути співробітництва (ОБСЄ); принципи колективної безпеки; безпекові угоди.

2. З початку повномасштабного вторгнення військ росії на територію суверенно держави України 24 лютого 2022 р. відбулося переосмислення світовими лідерами усієї небезпеки та визначено необхідність консолідації та надання підтримки Україні та посилення впливу НАТО на території ЄС. Основні напрями діяльності євроатлантичної системи безпеки: стримування та оборона; кризове реагування та запобігання конфліктам; кібербезпека та протидія гібридним загрозам; енергетична безпека; співпраця з партнерами.

3. Чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки: відсутність єдності членів НАТО; залежність економіки ЄС від російських енергоносіїв; зміцнення авторитарного путінського режиму; зближення лідера рф з очільниками країн Європи; мілітаризація росії; погрози застосування ядерної зброї; війна росії проти України.

4. Війна росії проти України є основною загрозою євроатлантичній системі безпеки: повноцінні військові дії у безпосередній близькості до кордонів ЄС; порушення кордонів країн-членів НАТО російськими ракетами та безпілотниками; загроза прямої агресії росії країнам-членам НАТО. Вплив війни росії проти України: військово-стратегічний; політично-дипломатичний вплив; економічний та енергетичний вплив; вплив у кібер-, інформаційному та гібридному вимірі; інституційний і нормативний вплив; соціально-психологічний та гуманітарний вплив.

РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ БЕЗПЕКИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Криза сучасної євроатлантичної системи безпеки

Сучасна євроатлантична система безпеки утворена з кількох взаємопов'язаних підсистем та структурних елементів, взаємодія яких є необхідною для підтримання миру і стабільності у Європі: міжнародні організації з питань безпеки глобального і регіонального рівнів, впливові держави світу та ключові регіональні країни, міжнародна правова система, включаючи сукупність угод і домовленостей між окремим державами. Кризові явища у системі міжнародної безпеки виникають внаслідок неефективності міжнародних організацій, у випадку неадекватної поведінки великої держави, недієздатності міжнародної правової системи, порушення базових двосторонніх та багатосторонніх угод [32, с. 4].

Нині євроатлантична система безпеки, яку очолює НАТО та підтримує ЄС, сьогодні перебуває у стані певної кризи. Це пов'язано з поєднанням зовнішніх загроз, внутрішніх розбіжностей між членами Альянсу та нових викликів у сфері економіки, енергетики та технологій.

Внаслідок кризи, започаткованої агресією росії в Україні, вийшли на поверхню не лише вияви інституційної слабкості організацій з питань міжнародної безпеки (НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ), але тактичні й стратегічні прорахунки в оцінці та розумінні природи постбіполярного середовища безпеки, яких припустилися як названі організації, так і ключові міжнародні гравці.

Вважаємо слабкою позиції деяких країн ЄС, адже проявом цього є відносини з Росією, наочно проявлені під час подій її після повномасштабного вторгнення рф на територію України. Після Анексії Криму у 2014 р. ми чули засудження з боку міжнародної спільноти дій росії, проте, суттєвих наслідків покарання за це країни-агресора так і не сталося. Перш за усе, Європа і США виявилися неготовими до кардинальних дій для розв'язання конфлікту в Україні,

відсутньою була і стратегія протидії агресору під час терористичних проявів росії під час створення ЛНР та ДНР. Лише трагедія, яка сталася з лайнером «Боїнг 777» у липні 2014 р., коли в небі над Донеччиною було збито пасажирський літак з цивільними особам на борту, а також після вторгнення армії рф на територію Донбасу, Радою ЄС, втративши можливість дипломатичним способом вплинути на агресора, прийнято рішення про введення щодо рф системних санкцій.

У той прозвучала заява Ф. Могеріні - новопризначеного Верховного представника з питань зовнішньої політики і політики безпеки, якою повідомлялося про припинення партнерських відносин, які існували між ЄС та рф. Зазначимо, що не передбачалося призначення та введення військового чи поліцейського контингенту ЄС на підтримку захисту суверенітету та територіальної цілісності України. З боку ЄС не було запропоновано ніяких оборонних засобів протидії агресору, окрім рекомендації щодо застосування дипломатичної підтримки, підписання Угоди про асоціацію, обіцянок про надання економічної допомоги та введення антиросійських санкцій. Як бачимо, ці заходи не стали ефективними та не дали позитивного результату.

Слід зазначити, що ефективність політики «м'якої влади» потребує політики «твердої влади». Напередодні саміту НАТО, який відбувся в Уельсі у вересні 2014 р. генеральним секретарем НАТО А.Ф. Расмуссеном було зроблено історичну заяву про відмову від партнерства НАТО і росії, оскільки їхні відносини переходять у стан супротивників. З цього приводу виникли побоювання реально повернутися до «холодної війни». Геополітичне становище України та позиціонування себе демократичною та сильною країною не дозволило зупинитися на простому висловленні чергового стурбування. Саме НАТО сьогодні виявився єдиним можливим дієвим союзником України у боротьбі проти агресивної загарбницької політики росії.

Появи чіткої позиції США поряд з іншими державами (наприклад, Великою Британією) прослідковувалися з перших днів повномасштабного вторгнення, разом з їх дипломатичною, військовотехнічною, розвідувальною і

гуманітарною допомогою, стали початком поступового формування адекватної позиції ЄС та у подальшому підтверджено конкретними діями європейських держав в складних умовах війни росії проти України. Проте, і до нині військова допомога надається лише у вигляді оборонного озброєння, оскільки усі сподіваються можливе припинення конфлікту. Такі дії не є підтвердженням обіцянок, прописаних умовами багатостороннього Меморандуму про гарантії безпеки внаслідок приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, підписаного 5.12.1994 р.. Виявилося, що ніхто не готувався до подібної повномасштабної війни на території Європи.

Агресія росії стала каталізатором появи нових викликів для НАТО, які не подібні до традиційних військових загроз. Сучасними викликами є дії, пов'язані з гібридними війнами, кіберзагрозами та ядерним шантажем та які потребують нових підходів їх вирішення. Буряченко О. В. акцентує увагу на тому, що з появою цих загроз, для НАТО стало актуальним питання адаптування своєї стратегії, змінивши фокус на зміцнення оборони своїх країн, які є членами Альянсу, та підвищення рівня співпраці з іншими країнами, які не входять до НАТО, проте їхня близькість територій становить загрозу для євроатлантичної безпеки. Саме таким прикладом стало сусідство з Україною, на території якої розпочався воєнний конфлікт, який може набути масштабів, загрозливих для самого Альянсу. На Мадридському саміті у 2022 р. постало питання перегляду стратегічних завдань НАТО [8, с. 131-136].

Стратегічна концепція 2022 року характеризує оновлений зміст трьох основних завдань Альянсу, що суттєво відрізняється від менш змістовних і абстрактних завдань союзників, узгоджених 2010 р. Тоді увагу було приділено моніторингу, оцінкам і запобіганню загрозам (з пріоритетністю політичних інструментів над військовими), сьогоднішні ж завдання конкретизують чітке реагування Альянсу як оборонного блоку на стратегічні загрози та виклики.

Стимування та оборона. Наголошено на готовності НАТО «захищати кожен дюйм» свої території, зберігати суверенітет і територіальну цілісність усіх держав-членів на основі вже згаданого «360-градусного підходу». НАТО

має на меті посилити свої спроможності щодо стримування та оборони, забезпечивши більшу й постійну присутність на суходолі, на морі та в повітрі, зокрема шляхом посилення комплексної протиповітряної та протиракетної оборони (тобто декларовано повернення до військових засобів стримування та оборони).

Також наголошено на посиленні колективної готовності, оперативності, взаємосумісності сил союзників і загалом оборонних спроможностей Альянсу для ведення високоінтенсивних, багатодомених бойових дій проти супротивника, що має ядерну зброю. Для цього буде здійснено таке:

- зміцнено безпеку союзників на морі; прискорено цифрову трансформацію;
- посилено кібербезпеку й космічну галузь;
- посилено національну стійкість – з удосконаленням критичної інфраструктури, ланцюгів постачань тощо (на це звертали увагу ще й держави – члени Б-9).

Відзначено потенційну загрозу гібридних операцій проти союзників, які можуть досягти рівня збройного нападу – за цих умов буде застосовано статтю 5 договору про колективну оборону. Окремо згадано питання ядерного стримування – як і в концепції 2010 р., наголошено на можливості застосування Альянсом ядерної зброї лише в максимально крайньому разі. Однак у новому документі НАТО наголошує, що будь-яке застосування ядерної зброї проти союзників «докорінно змінило б природу конфлікту» і для супротивника наслідки відповіді Альянсу значно перевищили б потенційні вигоди.

Запобігання та управління кризами. Сприяння стабільності та конфліктне врегулювання Альянс буде досягати через забезпечення умов для розгортання та підтримки військових і цивільних кризових операцій, стабілізації та антитерористичних операцій. НАТО забезпечуватиме повсякчасну політичну взаємодію та військову сумісність із партнерами, які виявляють зацікавленість у внеску в місії Альянсу. Союзники планують також збільшувати допомогу у

сфері безпеки та розбудови стійкості для вразливих партнерів як на європейському континенті, так і за його межами.

Безпека через співпрацю (кооперативна безпека). НАТО підтверджує політику відкритих дверей «для всіх європейських демократій, які поділяють цінності Альянсу, здатні взяти на себе зобов'язання членства і чиє членство сприятиме спільній безпеці». Союзники націлені продовжити розвиток партнерства з Боснією і Герцеговиною, Грузією та Україною для просування спільних безпекових інтересів. НАТО підтверджує рішення, ухвалене на Бухарестському саміті 2008 р., і всі наступні рішення щодо Грузії та України. Також наголошено на стратегічному значенні для Альянсу Західних Балкан і Чорномор'я – НАТО й далі підтримуватиме євроатлантичні прагнення держав цих регіонів, а також зміцнюватиме їхню здатність протистояти безпековим загрозам і викликам [50].

Слід зазначити, що для НАТО завершенням періоду інституційної та ідейної кризи стала російська війна проти України, яка розпочалася у 2014 р. із загостренням внаслідок масштабного воєнного вторгнення 2022 р.. Ці події виявилися елементом ширшої стратегії рф щодо перерозподілу сфер впливу у світі та відновили геополітичне протистояння із США, та обумовили проведення якісних трансформацій в середині євроатлантичної системи безпеки.

Слід акцентувати увагу на кризі, які відбувається у ООН, зокрема у Раді безпеки ООН. Це пов'язано з тим, що росія як країна агресор та країна-терорист займає місце у вказаних міжнародних організаціях та має право голосу у прийнятті доленосних рішень. До того ж, росія з 1 липня 2024 р. почала головування у Раді безпеки ООН. Головування в організації кожного місяця беруть на себе по черзі 15 її членів [52]. Таке положення є вкрай небезпечним та здавалося б неможливим. Україна ще у 2022 р. ініціювала виключення росії з ООН та позбавлення статусу постійного члена [68].

Дуже важливий аспект голосування РБ ООН на якому потрібно акцентувати увагу – право вето. Так от, право вето, це дуже цікава норма, яка була закладена країнами переможцями у Другій світовій війні у тіло Статуту

ООН. Тобто, якщо один із постійних членів Ради Безпеки голосує проти певної резолюції, рішення не приймається навіть якщо за неї проголосували всі інші члени. Вважається, що член РБ ООН у такому випадку використав своє право вето. Отже, якщо хтось із Р5 – Китай, Франція, Росія, Великобританія чи США – голосує проти, документ не ухвалюється. Разом з тим, зауважимо, що якщо постійний член Ради Безпеки не до кінця погоджується із запропонованою резолюцією, однак не бажає використовувати своє право вето, він може утриматися при голосуванні і в такий спосіб дозволити прийняти рішення.

Зазначимо, питання вето було найсуперечливішим питанням при утворенні РБ ООН, яке обговорювалося в Думбартон-Оукс, а потім і в Сан-Франциско. З 1946 року кожен із постійних членів Ради Безпеки хоча б раз голосував «проти» з того чи іншого питання, а отже, застосовував право вето. Приблизно 49% усіх випадків застосування цього права припадають на СРСР (з 1991 року РФ), 29% – на США, 10% – на Великобританію та по 6% – на Китай та Францію [81].

Цікаву думку щодо права вето висловили А. Даял і К. Дантон. Вони зауважили, що право вето було задумано як ефективний захист інтересів Р5. Це пов'язано з тим, що постійні члени можуть застосовувати право вето для захисту власних інтересів або інтересів союзника або довіреної особи. Вони могли робити це щоразу, коли відчували, що Рада вторгається у їхній «простір». Хоча вето може спричинити параліч, воно також виконує корисну функцію. Ця функція відома як функція концерту. Ввівши право вето ООН фактично забезпечила участь усіх великих держав. Право вето дозволяє постійним членам керувати своєю взаємодією з урахуванням своїх інтересів. Коли всі згодні, можна вживати заходів. Коли вони не погоджуються, дія може бути заблокована. Таким чином, уникається розбіжність серед великих країн, що ефективно запобігає прямій конфронтації [77].

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш у своєму докладі до 75-ої річниці ООН зазначив, що завдяки російсько-українській війні розкрилися всі

аспекти недієвості, фантомності та забюрократизованості у нинішній системі світової безпеки. Гарною задумкою було створення після Другої світової війни інституту Ради Безпеки ООН, на якого покладено зобов'язання постійної підтримки та забезпечення безпеки та миру, зосередження дій на тих, хто є відповідальним за політику або практику, яку засуджено міжнародним співтовариством. Проте сьогоденні події вказують на неспроможність ООНта недієвість у вирішенні нагальних питань, пов'язаних з війною.

Він зробив акцент на тому, що проблеми ООН нарастають і для багатьох країн статус-кво стає більш прийнятним варіантом. Традиційною позицією завжди вважалося, що ООН є єдиною універсальною організацією світової спільноти, вищим носієм та охоронцем сучасного міжнародного права, яка користується найвищим моральним авторитетом. Але з певного часу авторитет ООН поставлено під сумнів. Хоча, зазначимо серед світових акторів не просто піддається сумніву авторитет ООН, а ставиться питання – чи дійсно цей інститут в змозі надалі забезпечувати мир та безпеку, вирішувати конфліктні ситуації, які постають у XXI сторіччі. На нашу думку, яка підкріплена аналізом досліджень і позиціями світових акторів – інститут ООН в нинішньому стані себе вичерпав. Повинна бути запропонована зовсім нова архітектура світової системи безпеки у відповідності до викликів та загроз нового світового порядку. Для світу головним є не нагляд, не гегемонія, а встановлення глобальної справедливості для кожного. Навіть для самої маленької країни чи народу [9, с. 22-36].

Наступним кризовим аспектом вважаємо розкол членів Ради Безпеки ООН у питанні не підписання Угорщиною спільної заяви разом із понад пів сотнею держав щодо засудження РФ у Раді Безпеки ООН [22]. До прихильників російського режиму маємо віднести й очільника Словаччини. Р. Фіцо. Такі ж коментарі можна додати й на адресу очільника ООН - А. Гутерреш, який лише висловлює занепокоєння щодо війни в Україні та загибелі мирних жителів. Як бачимо, за 10 років війни в Україні та три роки з моменту повномасштабного

вторгнення механізму виключення росії к даних структур так і не знайдено, що може свідчити про корумпованість структур [16].

Наступним важливим питанням у контексті кризи функціонування євроатлантичної системи безпеки є аналіз діяльності наглядових місій ОБСЄ, які мали стати одним з ключових інструментів раннього попередження конфліктів, зниження напруги та моніторингу безпеки у зонах потенційної нестабільності. Проте практика показала, що можливості цих місій виявилися значно обмеженими, що підкреслило системні недоліки європейської архітектури безпеки.

Ключові проблеми діяльності ОБСЄ, що вказують на кризу системи безпеки:

- Обмежений мандат та відсутність механізмів примусу. Місії ОБСЄ здатні лише спостерігати та фіксувати факти порушень, але не мають інструментів впливу на сторони конфлікту. Це робить їхній вплив суто декларативним і не здатним реально зупинити агресію чи забезпечити виконання домовленостей.

- Залежність від консенсусу держав-учасниць. ОБСЄ функціонує на основі принципу одностайності, що дозволяє країнам-агресорам, зокрема Росії, блокувати рішення та фактично паралізувати роботу організації. Це знижує ефективність наглядових місій і вказує на глибоку політичну кризу механізмів колективної безпеки.

- Відсутність доступу до всіх територій конфлікту. У багатьох випадках місії ОБСЄ не мали або втрачали доступ до зон бойових дій (наприклад, на Донбасі з 2014 року), що позбавляло спостерігачів можливості виконувати свою функцію. Це свідчило про неспроможність міжнародної спільноти гарантувати бодай мінімальні умови безпеки.

- Невиконання рекомендацій та звітів. Звіти ОБСЄ часто містять докладні підтвердження агресії, порушень перемир'я, розміщення забороненого озброєння. Проте відсутність політичної волі у міжнародних структур

призводила до того, що ці документи не ставали підставою для реального реагування.

Діяльність наглядової місії ОБСЄ демонструє один з ключових структурних дефектів євроатлантичної та загальноєвропейської системи безпеки - нездатність міжнародних інституцій ефективно протидіяти агресії держави, що порушує міжнародне право та одночасно бере участь у прийнятті рішень. Цей приклад підкреслює необхідність реформування архітектури контролю безпеки, механізмів реагування та відмови від принципів, що дозволяють країнам-агресорам блокувати роботу органів колективної безпеки.

Таким чином, ми проаналізували деякі кризові аспекти сучасної євроатлантичної системи безпеки.

2.2. Проблеми трансформації євроатлантичної архітектури безпеки

Трансформація євроатлантичної архітектури безпеки стала однією з найважливіших проблем ХХІ століття, адже вона відбувається в умовах глибокої міжнародної турбулентності, що оголила низку як системних, так і новітніх проблем. Після завершення Холодної війни вважалося, що створена система міжнародних інститутів - НАТО, ОБСЄ, Рада Європи, розгалужені домовленості про контроль над озброєннями - здатна забезпечити стабільність і запобігати війнам у Європі. Однак події останніх десятиліть довели, що ця система виявилася непідготовленою до нових викликів, а її трансформація супроводжується численними проблемами.

На підтвердження цього, наведемо думку, висловлену главою дослідницького відділу Оборонного коледжу НАТО Т.Тарді, котрий висловив упевненість в появі більш складних завдань перед організацією у порівнянні з роками холодної війни. Так, за його словами, НАТО, яке створено у 1949 р., мало статус не лише військового альянсу, але і політичного клубу країн, які

мають спільні цінності. Після закінчення холодної війни це дозволило організації пережити наступні геополітичні потрясіння, але зараз, в умовах «гібридних конфліктів» і терористичних загроз, військової складової недостатньо для ефективної взаємодії [73].

НАТО зіштовхується з новими типами загроз, які не повністю покриваються традиційними оборонними механізмами. Трансформація євроатлантичного системи безпеки пов'язана у загальному вигляді з кризою концепції колективної безпеки.

Концепція колективної безпеки, закладена після Другої світової війни та закріплена у Статуті ООН, Гельсінському заключному акті 1975 р. та основоположних документах євроатлантичного простору, передбачала, що міжнародна спільнота здатна спільно запобігати агресії, врегульовувати конфлікти та забезпечувати стабільність. Проте за останні десятиліття ця концепція переживає глибоку кризу, що проявляється у функціональній неспроможності існуючих інститутів реагувати на сучасні загрози.

Маємо вказати на такі основні аспекти кризи концепції колективної безпеки, які полягають у такому:

- Наявні інституції колективної безпеки демонструють неспроможність ефективно реагувати на агресію держав, які порушують міжнародне право. На сьогодні найактуальнішим питанням порушення міжнародного права є порушення РФ кордонів України та ведення повномасштабної війни на її території. Як зазначає Кориневич А., посол з особливих доручень МЗС України в Міжнародному суді ООН, що РФ порушила один із ключових міжнародних договорів, основоположних для сучасної системи захисту прав людини, вона спалювала, зманіпулювала сучасним міжнародним правом для виправдання свого злочинного повномасштабного вторгнення на територію України. Тому має відповідати за законами міжнародного права [51].

- Відсутність реальних механізмів примусу або примусових заходів у структур ОБСЄ та ООН. Наразі ООН в російсько-українській війні показала свою неефективність. Вона не може не тільки зупинити російську агресію, але й

хоча б обмежити її як слід. Генсек ООН Антоніу Гутерреш сам визнавав, що наразі Організація не відповідає вимогам часу, а тим паче не може нічого вдіяти, коли причетна держава-член Радбезу з правом вето. Проте, нині не стоїть питання ліквідації ООН, оскільки вона й досі залишається головним миротворцем та здійснює чимало місій через свої структури. Зокрема, мова йде про ЮНЕСКО, ВООЗ, МАГАТЕ, Продовольчу та сільськогосподарську організацію. Проте, з головною своєю задачею Організація не справляється – це забезпечення миру у світі [17].

- Політична фрагментація Заходу, що ускладнює єдність позицій щодо спільних загроз. Можемо назвати вагомим проблемним аспектом трансформації євроатлантичної системи безпеки - відсутність єдності у прийнятті рішень. Це небажання підтримувати лінію НАТО країнами, які є її членами. Наприклад, йдеться про позицію Угорщини стосовно Комісії Україна-НАТО. З вересня 2017 р. Будапешт свідомо блокує роботу в цьому форматі, переслідуючи власні цілі стосовно українсько-угорських відносин. До подібного інструментарію у своїй політиці неодноразово вдавалась і Турецька Республіка. 2017 р. у відповідь на критичні заяви австрійської влади Туреччина наклала вето на партнерство НАТО з Австрією.

Відмінності позицій Туреччини та Франції стосовно громадянського конфлікту в Лівії також ставали причиною для внутрішньої напруги в Альянсі. Анкара послідовно підтримувала міжнародно визнаний Уряд національної єдності, використовуючи партнерство з ним для просування її інтересів щодо розмежування кордонів у Східному Середземномор'ї, на противагу Франції, яка виступала за діалог між сторонами громадянського конфлікту. Результатом стало загострення дипломатичних відносин між Анкарою та Парижем, та інцидент за участю військовоморських сил обох держав у червні 2020 р. [33].

Таж слід зауважити, що багато очільників й інших країн бажали б повернути дружбу з росією та нічого не змінювати у конструкції взаємовідносин з рф.

- Наступним проблемним аспектом трансформації євроатлантичної системи безпеки є вплив ревізіоністських держав на систему безпеки. Головною проблемою стала поява держав, що свідомо руйнують існуючий безпековий порядок. Термін «ревізіоністська держава» (англ. Revisionist State) з теорії міжнародних відносин означає державу, яка прагне змінити або переглянути існуючий у світовому порядку статус-кво, наприклад, переглянути кордони, договори або політичні альянси. Знову є прикладом є росія, яка порушила Гельсінські принципи непорушності кордонів, зокрема, усі десять основних принципів.

Тривожними сигналами зміни системи регіональної європейської та міжнародної безпеки на початку XXI ст. стали недостатньо рішучі дії глобальної спільноти та провідних світових акторів щодо агресивної політики РФ у Придністров'ї, Грузії у 2008 р., анексії Криму у 2014 р., посилення авторитаризму в Білорусі, численні дезінформаційні кампанії в США і ЄС, зокрема в балтійських державах як колишній радянській сфері впливу. Ці події значною мірою стали передумовами російсько-української війни [15].

- Застосування кібератак та гібридних методів впливу. В сучасний період спостерігається ефективність вказаних методів у веденні гібридних воєн. Горбулін В. П. зазначає, що гібридна війна є новим типом конфлікту в глобальній системі, порівняння якої з холодною війною, що розгорнулася у середині-кінці XX ст., є некоректним, оскільки гібридна війна виступає продовженням холодної війни. Гібридні війни є більш складним явищем, яке приховує багато прихованих механізмів впливу та маніпуляцій. Гібридна війна охоплює наявність різноманітних впливів у військовому, політичному, економічному та інформаційному розрізах. Сьогодні бачимо, що усі її прояви стали обов'язково присутніми у відносинах з росією з Україною. Важливим елементом гібридної війни є кібератаки, значення яких у цифровому віці є вагомим, оскільки можуть серйозно впливати на країну та її інфраструктуру [18].

Як бачимо, євроатлантична система безпеки виявилася нездатною стримати або передбачити цю поведінку.

Досліджуючи питання, що стосуються проблеми трансформації євроатлантичної архітектури безпеки, ми виявили проблему неефективності механізмів контролю над озброєннями. Система контролю над озброєннями, сформована у період холодної війни та після неї, протягом останніх років зазнає глибокої кризи. Її руйнування стало одним із ключових чинників деградації глобальної та євроатлантичної безпеки.

Система контролю над озброєнням зазнала руйнування внаслідок виходу ключових держав з важливих договорів, як наприклад:

- Договір про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності (РСМД) має ключове значення для євроатлантичної безпеки. Завдяки підписання цього Договору стало можливою ліквідація цілого класу ядерної зброї, що загрожувала Європі в 1980-х роках. СРСР і США підписали Договір про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (РСМД) у 1987 році. Країни зобов'язалися не виробляти і не випробовувати балістичні ракети наземного базування та крилаті ракети. Усі держави – члени НАТО об'єдналися у розуміння того, що росія, яка розробила і розгорнула ракетний комплекс SSC-8 (9M729), порушила Договір РСМД і істотно загрожує безпеці Альянсу. Договір був денонсований у 2019 р. після численних порушень з боку Росії. Це відкриває можливість розміщення нових ракет у Європі та Азії.

- Договір про відкрите небо (1992 р.) фактично припинив існування: США вийшли у 2020 р., РФ — у 2021 р., що зменшило прозорість і можливості взаємної довіри. Договір «Відкрите небо» регламентує польоти над країнами-союзниками і відкритий збір інформації про збройні сили держав-учасниць за допомогою спеціально обладнаних літаків. Однією з причин Вашингтон назвав системні порушення Росією пунктів цієї угоди.

- Договір СНО-III (New START, 2010 р.) залишається останнім чинним обмежуючим механізмом, але його дія призупинена Росією в 2023 р., що практично блокує інспекції та контроль. Проте, путін заявив на засіданні Ради

безпеки Росії, що готовий перенести припинення дії СНО-III на один рік «в інтересах глобального нерозповсюдження» та допомогти стимулювати діалог з Вашингтоном щодо наступного договору, якщо Трамп буде готовий зробити те саме [7].

Важливе значення у євроатлантичній системі безпеки має контроль ядерних і ракетних озброєнь, який нині також є проблемним аспектом. Погоджуємося із Буряченко О. у тому, що режим контролю над ядерною зброєю був напрацьований протягом п'ятдесяти років світовою спільнотою, проте, нині є ослабленим змінами в глобальному розподілі сили на сучасній світовій арені.

Можемо зробити висновок, що відсутність нових міжнародних домовленостей, здатних компенсувати втрату або демонтаж попередніх режимів контролю над озброєннями, призводить до зростання стратегічної невизначеності та недовіри між ключовими акторами. Це створює ризик нової гонки озброєнь.

Доречним є зауваження, що на сьогодні євроатлантична система безпеки не достатньо адаптована нових типів загроз. Незважаючи на впровадження програм модернізації, проблеми усе ж таки існують. Це недостатній рівень підготовленості до своєчасного виявлення, нейтралізації та реагування на гібридні, кібер- та інформаційні атаки, включно з браком ресурсів, експертизи та механізмів взаємодії між державами [10, с. 19-30].

Чи не основним чинником появи проблем трансформації євроатлантичної системи безпеки є розподіл військових витрат. Серед країн-членів з цього приводу виникає ряд дискусій. В умовах масштабних викликів, враховуючи кіберзагрози, дезінформаційні кампанії, енергетичний шантаж, міграційний тиск та необхідність відновлення воєнно-промислового потенціалу, питання справедливого, адаптивного й ефективного розподілу фінансового навантаження стає критичним не лише для функціонування НАТО, а й для збереження його стратегічної цілісності. Зростаючий тиск на національні бюджети вимагає від країн-членів не лише виконання формальних

зобов'язань, а й переосмислення логіки і принципів бюджетної солідарності у колективній системі оборони.

Особливої уваги набуває ситуація в нових та східноєвропейських членах Альянсу, які, попри підвищений рівень загроз, часто не мають достатніх фінансових чи інституційних можливостей для участі в дороговартісних програмах озброєння, інновацій або логістики [23, с. 169-176].

Як приклад маємо навести неспроможність та дискусійність питання щодо погодження у 2024 р. плану фінансування України, який передбачав збереження виділення щорічної допомоги на рівні 40 млрд євро на рік [67]. А ці кошти були надважливою підтримкою України у боротьбі із росією та перемозі у повномасштабній російсько-українській війні.

Проблемним питанням трансформації євратлантичної системи безпеки також можемо вважати відмінності у стратегічних баченнях країн-членів НАТО щодо того, які загрози слід вважати першочерговими, а також яким чином має розподілятися увага та ресурси для їх нейтралізації, що періодично створює політичні напруження всередині Альянсу.

Наприклад, деякі країни НАТО, передусім США, Велика Британія, Польща та країни Балтії, наполягають на тому, що головним пріоритетом Альянсу є стримування та протидія російській загрозі, зосереджуючись на зміцненні східного флангу, нарощуванні військової присутності та збільшенні оборонних витрат.

Водночас інші держави - наприклад Італія, Іспанія, Греція та Туреччина - вважають пріоритетними питання безпеки Південного флангу, зокрема:

- міграційні кризи;
- нестабільність у Середземноморському регіоні;
- тероризм;
- ситуація на Близькому Сході.

Через різні стратегічні інтереси держав-членів інколи виникають суперечності: одні вимагають більше ресурсів на стримування Росії, інші — на

ліквідацію загроз із Півдня. Це ускладнює вироблення спільних рішень та визначення єдиного набору пріоритетів для НАТО.

Доцільно вказати на зниження ефективності ОБСЄ як платформи для діалогу та запобігання конфліктам через політичну поляризацію її учасників, блокування рішень консенсусом і обмеження мандатів польових місій, що зменшує її здатність впливати на безпекову ситуацію в Європі.

Після початку російської агресії проти України в 2014 році ОБСЄ стала одним із небагатьох майданчиків для моніторингу ситуації — зокрема через Спеціальну моніторингову місію (СММ). Проте через постійні обмеження доступу, блокування рішень Росією всередині організації та неможливість ухвалювати санкційні чи примусові заходи, ОБСЄ фактично не могла вплинути на дотримання домовленостей про припинення вогню.

У 2022 році мандат СММ був повністю припинений через вето Росії та відсутність консенсусу, що продемонструвало:

- невміння організації діяти в умовах конфлікту між її ключовими членами;
- вразливість механізму консенсусу;
- обмежену здатність ОБСЄ виконувати роль ефективного гаранта безпеки.

Це стало одним із найбільш яскравих прикладів того, як інституційні слабкості призвели до стрімкого зниження впливу ОБСЄ в сучасній системі європейської безпеки.

Деградація інструментів ОБСЄ у сфері попередження конфліктів призводить до зниження її авторитету серед держав-учасниць та партнерів. Нездатність організації впливати на сторони конфліктів або оперативно реагувати на порушення безпеки підриває її репутацію як ключового елемента європейської архітектури безпеки.

Посилення геополітичної конкуренції між США та ключовими регіональними гравцями (наприклад, Росією, Китаєм, Туреччиною) також впливає на стабільність євроатлантичної безпеки.

Наприклад, У Східній Європі та Чорноморському регіоні США та Росія мають різні стратегічні цілі:

- США спрямовують ресурси на посилення східного флангу НАТО та підтримку України;
- росія прагне зміцнити свій вплив на сусідні держави та протидіяти розширенню НАТО.

Подібна конкуренція створює напруженість у регіоні та обмежує простір для багатосторонніх домовленостей, що ефективно компенсували б стратегічні ризики.

Трансформація геополітичного балансу проявляється у посиленні ролі Китаю, відновленні впливу Росії у регіональних конфліктах та зростанні стратегічної автономії ЄС, що впливає на традиційні архітектури євроатлантичної безпеки та створює нові виклики для НАТО. Це призводить до:

- часткового зменшення участі США у безпекових процесах у Європі;
- посилення ролі Китаю як глобального актора;
- нестачі стратегічної автономії ЄС у сфері оборони.

Усі вказані аспекти разом негативно впливають на євроатлантичну систему безпеки. Протягом останніх років спостерігається помітна зміна геополітичного балансу:

- Китай посилює економічний та військовий вплив у Східній Азії та Африці;
- росія активно відновлює свій вплив у пострадянському просторі та в Чорноморському регіоні.
- Європейський Союз прагне до стратегічної автономії у сфері оборони та енергетики.

Ці зміни змушують НАТО та США переглядати традиційні підходи до стримування загроз і координації з партнерами, адже старі механізми безпеки вже не відповідають новим геополітичним реаліям.

Багато американських політиків і науковців воліли б і надалі зосереджуватися на довгостроковій конкуренції з Китаєм. Але щоб стримувати агресивну росію, Сполучені Штати будуть змушені нарощувати свою військову присутність у Європі. Адміністрація Байдена вже збільшила кількість американських військ у Європі приблизно до 100 000 – такого рівня, якого не спостерігали протягом десятиліть [83]. Проте, з приходом до влади Д. Трампа євроатлантична система безпеки може зазнати кардинальних змін.

Негативно впливають на функціонування євроатлантичної системи безпеки тривалі локальні та регіональні конфлікти на європейському периметрі (наприклад, в Придністров'ї, Південній Осетії, Нагірному Карабаху), що залишаються джерелом нестабільності та ускладнюють реалізацію колективних механізмів безпеки. Наприклад:

- Придністров'я (Молдова): збройне протистояння між проросійськими силами та урядом Молдови залишається «замороженим конфліктом», який періодично загострюється, утримуючи регіон у стані невизначеності.

- Південна Осетія та Абхазія (Грузія): Російська військова присутність і невизнання цих територій ускладнює врегулювання конфлікту та створює ризики для безпеки в Чорноморському регіоні.

- Нагірний Карабах: Періодичні військові загострення між Вірменією та Азербайджаном показують, що навіть віддалені від центральних європейських кордонів конфлікти можуть мати вплив на регіональну стабільність.

Такі «заморожені» конфлікти не лише підтримують нестабільність на периферії, а й ускладнюють ефективну координацію НАТО та ОБСЄ.

Неабиякою проблемою євроатлантичної системи безпеки є недостатньо швидке оновлення структур, процедур та механізмів роботи міжнародних безпекових організацій, що знижує їхню здатність ефективно реагувати на сучасні виклики.

Характеризуючи вказані аспекти, зазначимо, що процес ухвалення рішень у Альянсі залишається надзвичайно залежним від консенсусу всіх держав-членів, що сповільнює реагування на кризові ситуації. Що стосується проблем в

ОБСЄ, слід відзначити, що механізми моніторингу конфліктів та місії спостерігачів оновлюються повільно, що обмежує їх ефективність у швидко змінних умовах сучасних конфліктів.

Це демонструє, що навіть потужні інституції, які раніше були ключовими для євроатлантичної безпеки, у сучасних умовах стикаються з проблемою швидкої адаптації до нових викликів. Також це означає, що система, створена у другій половині ХХ ст., не встигає адаптуватися до:

- цифрових загроз;
- дезінформаційних кампаній;
- приватних військових компаній;
- нових технологій (дрони, штучний інтелект),
- енергетичної зброї (використання енергоресурсів як інструменту тиску).

Досліджуючи проблеми трансформації євроатлантичної системи безпеки, дійшли висновку, що сучасна система не відповідає реаліям ХХІ століття. Вона потребує глибокої реформи, яка має передбачати:

- посилення оборонної компоненти,
- створення ефективних механізмів реагування на агресію,
- модернізацію інституцій,
- зменшення впливу держав-агресорів на прийняття рішень,
- підвищення ролі ЄС та НАТО у підтримці демократичної безпеки.

Перед США на європейському напрямі стоїть чимало складних дилем. Вторгнення росії в Україну відбулося в час, коли велика стратегія США зосереджувалася на суперництві з Китаєм. Російські ракети й бомби підірвали не лише низку українських міст, але й цю стратегію.

Таким чином, ми бачимо, що існує безліч проблем трансформації архітектури євроатлантичної безпеки, а саме: нерішучість очільників міжнародної системи безпеки; корумпованість структур; економічна залежність від росії; відсутність справедливої реакції на агресивну політику рф у Придністров'ї, Грузії, посилення авторитаризму у Білорусі; відсутність єдності у прийнятті рішень.

2.3. Місце України у трансформації євроатлантичної архітектури безпеки

Україна відіграє ключову роль у формуванні нових балансів безпеки в Європі, виступаючи як плацдарм стримування російської агресії та як партнер для розвитку колективної оборони НАТО.

Досліджуючи питання геополітичного становища України, зважаючи на ряд інших зовнішніх і внутрішніх факторів, виникнення яких відбулося саме в сучасних реаліях, ми дійшли висновку, що на сьогодні, потреба у національній безпеці, з акцентом на захист суверенітету та територіальної цілісності, може забезпечитися лише приєднанням України до системи колективної безпеки.

Україна може посісти провідне місце у новій архітектурі євроатлантичної системи безпеки, в основі чого знаходяться демократичні цінності системи національної безпеки, які є притаманними саме для демократичних підходів. Незважаючи на те, що Україна була частиною «великої радянської імперії», вона не має бажання превалювати, отримавши доступ до ядерної зброї, оскільки цілком усвідомлює відповідальність за стан міжнародної безпеки. Зміцнивши міжнародні позиції, Україна набуває власного позитивного поля впливу [21, с. 54-57].

Уже сприйнята у світі як ключова країна європейської безпеки, Україна є єдиною державою, що водночас належить до Східної, Центральної і Південно-Східної Європи. Саме Вона здатна відіграти цементуючу роль у розвитку співробітництва нових незалежних держав Європи, сприяти їхній інтеграції до європейських та євроатлантичних структур, попередити виникнення або поновлення штучних бар'єрів у тій частині континенту, що входила до СРСР або перебувала під його контролем [45, с. 5]

Війна росії проти України викликала кардинальні потрясіння євроатлантичної архітектури безпеки. Наслідки війни будуть глибокими. Війна вже сьогодні помітно змінює контури європейської архітектури безпеки. Російське вторгнення в Україну знаменує собою крах конструкції

ліберального міжнародного порядку. Натомість колективний Захід має більші, ніж коли-небудь, шанси відродитися, зміцнити й навіть розширити свої межі.

Україна стійко витримує усі тяжкості війни. На полі бою та у цивільному житті країна виборює своє місце серед інших країн цивілізованого світу. Широкомасштабна війна росії проти України, спрямована на стримування прозахідного курсу України, призвела до абсолютно протилежного ефекту. НАТО не лише не відводить свої війська зі східних регіонів, але й отримало нові заявки на вступ від Швеції й Фінляндії; українська проєвропейська ідентичність ще більше зміцнилася; Україна виборює своє право називатися європейською нацією з гідністю та потенціалом, про які знають у всьому світі.

Нова реальність у сфері безпеки призвела до посилення єдності колективного Заходу, пробудження Європи в безпековому й оборонному вимірах, зміцнення та розширення НАТО, зростання присутності США в регіоні та «кінця історії» повернення росії в лігу супердержав. Зараз Європа й США здебільшого єдині у своїй рішучості протистояти путіну та не допустити його перемоги у війні в Україні. Надалі важливо зберегти цю єдність навколо України на довгострокову перспективу. Ризики втрати України набагато більші, ніж ризики поразки росії, бо вони можуть призвести до незворотної шкоди не лише євроатлантичній системі безпеки, а й глобальному порядку, міжнародному праву й світовій стабільності.

Україна у трансформаційних процесах, пов'язаних з перебудовою євроатлантичної архітектури безпеки, займає ключове місце. Країна знаходиться у центрі Європи, має значний потенціал як людського, так і земних ресурсів. Її місце – серед країн-членів ЄС та НАТО. Курс України на повноправне членство в Європейському Союзі та НАТО внесено у Конституцію України [15].

Україна вже кілька років стрімко бореться за місце в НАТО на тлі повномасштабної війни проти росії. Українська армія показала, що гідна бути в одних лавах із західними союзницькими військами. Україна стала б корисною

оборонному Альянсу. Вступ Києва до блоку автоматично зміцнює східний фланг Європи на випадок можливого збройного конфлікту між Заходом і Москвою.

Після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році Україна стала центральним елементом безпекових стратегій НАТО:

- країни Альянсу активізували постачання озброєнь та технічної підтримки;
- Україна отримала статус основного партнера поза межами НАТО для участі в навчаннях та спільних оборонних програмах;
- її досвід у протидії гібридним та кібератакам впливає на модернізацію оборонних стратегій євроатлантичних держав.

Це означає, Україна є не просто «зоною ризику», а активним учасником формування нової архітектури безпеки в Європі.

Та й самі представники НАТО відкрито стверджують, що «шлях України до членства в НАТО незворотній». Ці слова сказав генеральний секретар Альянсу Марк Рютте, зазначивши, що рішення щодо членства України в НАТО було вирішено ще на саміті у Вашингтоні. Україна як ніколи близька до вступу в НАТО, але наразі США та Німеччина не поспішають із таким запрошенням [71].

Незважаючи на відсутність членства в НАТО та ЄС, Україна розглядається як стратегічний партнер цих організацій, що забезпечує їй можливість брати участь у навчаннях, спільних оборонних програмах та партнерських ініціативах.

Україна є учасником програми «НАТО-Партнерство заради миру». Програма «НАТО – Партнерство заради миру» (Partnership for Peace, PfP) — це ініціатива НАТО, запущена у 1994 році, яка дозволяє країнам, що не є членами Альянсу, співпрацювати з НАТО у сфері безпеки та оборони. Програма передбачає співробітництво та партнерство у різних сферах:

- Політичне партнерство, що означає: партнери беруть на себе зобов'язання сприяти миру, стабільності та демократичним принципам у сфері оборони.

- Військова співпраця: партнерські країни беруть участь у спільних навчаннях, операціях НАТО та обмінюються досвідом у плануванні та управлінні військами.

- Розвиток оборонних спроможностей: програма допомагає модернізувати збройні сили партнерів, адаптувати їх до стандартів НАТО та підвищити оперативну сумісність.

- Кібер- та безпекова інтеграція: партнери отримують підтримку у сфері кібербезпеки, протидії гібридним загрозам і миротворчих операцій.

- Гнучкість та індивідуальні плани: кожна країна укладає з НАТО індивідуальний «План партнерства», який враховує її потреби та можливості.

Безпека України має вагоме значення для НАТО і усіх держав-членів Альянсу. Альянсом цілковито підтримано наявність невіддільного права України на самооборону, а також її права на обрання власних механізмів безпеки. Майбутнім для України є членство в НАТО. Станом на липень 2024 року понад 20 держав-членів Альянсу і партнерів підписали двосторонні безпекові угоди з Україною, надаючи їй тривалі гарантії безпеки. Ці домовленості є підкріпленням одна одної і свідченням непохитної відданості усіх кордонів, визначених вільною, незалежною, демократичною та суверенною Україною в межах її міжнародного права, її здатності захисту себе та стримання агресії в майбутньому [12].

Слід зазначити, що трансформації у євроатлантичній архітектурі безпеки у 2025 р. тільки набирають обертів. Важливим аспектом стало підписання Угоди про сторічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, яким визначено необхідність розвитку сфер, важливих для забезпечення миру і стабільності, що виходить поза межі війни, чим визнається важливість ролі України у захисті євроатлантичної безпеки. Даним Договором привертається особлива увага на реалізацію

оперативної сумісності і внеску України, яка може стати майбутнім союзником НАТО та ін. [66].

Таким чином, місце України у архітектурі євроатлантичної безпеки є ключовим, адже жодна європейська країна не проходить таких випробувань війною як наша країна.

2.4. Підсумок трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України

Світова система безпеки, яка створена сім десятиліть тому, після Другої світової війни, була відповіддю на загрозу, яку становило військове протистояння між росією та колективним Заходом. Війна росії проти України, яка розгорнулася в центрі Європи, стала чинником, який слугує необхідністю зміни побудованої системи безпеки, адже вона не здала екзамен та стала неефективною, що є небезпечним для подальшого її існування.

Дані обставини вплинули на формування важливого є осмислення подальшої архітектури міжнародної системи безпеки. Важливо звернути увагу на є звіт RAND CORPORATION, який було оприлюднено на початку 2024 р., де висвітлено підхід США до відносин з росією та механізми забезпечення власних інтересів у Європі й усьому світі впродовж наступних десяти років після закінчення війни росії проти України. Українськими дослідниками здійснено подальший розгляд основних результатів, оприлюднених у цьому звіті.

В основі дослідження знаходяться 6 інтересів США на післявоєнний період:

- розширення впливу США на глобальний розподіл сил у Європі;
- розширення впливу США в Азії та інших регіонах світу;
- зниження ризиків початку ядерної війни між великими державами;
- підвищення росту економічного становища США;
- формування умов для забезпечення безпеки й розвитку України;

- зниження ризику розвитку конфліктів на територіях інших колишніх радянських республіках, які не є членами НАТО [35].

Нині Європа й США здебільшого підтримують єдність у своїх поглядах та утвердженні рішучих дій щодо протистояння росії та не допущення її перемоги у війні проти України. У подальшому важливим є збереження цієї єдності навколо України. Ризиковим аспектом є вірогідність втратити Україну, аніж ризики, пов'язані з поразкою росії, адже завершення війни не на користь України може призвести до появи незворотніх наслідків не лише для євроатлантичної системи безпеки, а й для підтримання глобального порядку, міжнародного права та світової стабільності. Поряд з тим, викликають дискусію питання, пов'язані із взаємозв'язком між російською агресією та стратегії США та НАТО, проведеної після припинення протистояння з росією у холодній війні. Адже збереглася провідна роль США у формуванні та підтриманні гарантій європейської безпеки зважаючи на обумовлене російсько-українською війною нарощування військової сили та техніки Європи, майбутньої європейської і євроатлантичної інтеграції України.

З початком російського вторгнення на територію України Європою було вжито заходи, визначених положеннями конституцій країн-членів ЄС, правові норми регулюють інституційні та політичні механізми забезпечення безпеки та оборони європейських держав.

Російською агресією проти України спричинено потребу у перегляді підходів щодо забезпечення безпеки та оборони у ЄС. Посилюючи співпрацю у напрямку оборони на рівні ЄС та збільшуючи витрати на оборону, у ЄС сталося покращення свого геополітичного становища. Це не означає, що дипломатія відставлена на відстань та є не ефективною, вона продовжує бути головним інструментом у зовнішньополітичній діяльності. Проте, сьогодні стало зрозумілим, що забезпечення миру і стабільності можливе тільки завдяки військовому потенціалу [17, с. 9]. Зважаючи на нові безпекові реалії, відбулося переосмислення та визначення ролі України ключовою для забезпечення регіональної та європейської безпеки.

Ще у 2014 р. Україна почала виконувати стримуючу роль під час ралізації росією своїх агресивних дій як проти України, так і проти Європи, висловлюючи свій чіткий намір стати повноправним членом євроатлантичної спільноти. Зважаючи на своє геополітичне положення, Україна має стримувати військову російську агресію, що зупиняє її у подальшому вторгненні військ на територію сусідніх європейських держав, як наприклад, балтійські країни, Польща та інші.

Україна відбиває російську агресію впродовж одинадцяти років, що обумовило формування підвищеної довіри до України державами-членами НАТО та ЄС і визначило Україну як важливого партнера у забезпеченні європейської безпеки. Можна стверджувати, що Україна виконує повноваження союзника Альянсу, проте на практиці, її досі не запросили до членства. Взаємозв'язок України з НАТО можемо спостерігати в багатьох аспектах взаємодії з Альянсом. Восени 2022 р. Україною здійснено важливий крок до отримання статусу союзника НАТО, коли, на основі рішення Ради національної безпеки і оборони України В. Зеленський, Р. Стефанчук та Д. Шмигаль здійснили підписання заявки на вступ до Альянсу в пришвидшеному режимі.

Цим кроком підкреслено важливість вступу України до НАТО для зміцнення євроатлантичної системи безпеки. Україна вже є партнером Альянсу та має розширені можливості та підтримку тісних зв'язків із західними країнами. Повноправне членство сприятиме значному посиленню співпраці в різних галузях, що, в свою чергу, обумовить підвищення безпеки як в Україні, так і в державах ЄС та НАТО. Україна має потужний військовий потенціал, демонстрацією якого є здатність відбивати російську агресію, тому це стане важливим вкладенням для альянсу в разі повторення атаки.

Збройні сили України зі своїм безпосереднім бойовим досвідом, мають здатність до значного посилення захисту держав Альянсу на його східному фланзі, де можуть виникнути загрози з боку Росії. Крім того, наслідком набуття повноправного членства дозволить сприятиме посиленню економічного співробітництва між Україною та НАТО, зокрема в сфері військових розробок і

удосконалення військовопромислового комплексу. Це стане потужним стримуючим фактором для російської агресії та поширення впливу на інші території та може допомогти розв'язати територіальні конфлікти у Грузії, Молдові та інших країнах. Важливою галуззю в забезпеченні європейської архітектури безпеки є інформаційна безпека [43].

Керівництво рф за допомогою інформаційних технологій намагалося не втратити свого впливу на пострадянські країни, зокрема й на Україну та похитнути безпеку у Європі. Інформаційна війна рф активно реалізовується через засоби масової інформації. ЗМІ та соціальні мережі використовуються як засоби для просування власної пропаганди. Вплив на формування громадської думки відбувається через поширення фейкової інформації. Під час російської агресії мас-медіа країни-агресора активно використовують такі засоби у своїй пропаганді, як: необ'єктивність, маніпуляції, перекручування фактів, відверта неприхована брехня, фейки.

Завдяки цьому відбувається насичення інформаційного простору неправдивою інформацією, спотворюється картина політичного, економічного, культурного життя у багатьох країнах євроатлантичного простору. В умовах багаторівневої війни, яку розгорнула Росія проти України, де воєнні дії ведуться одночасно з інформаційною війною, Україна доволі успішно посилює заходи національної безпеки держави в інформаційному просторі та сприяє відбуттю кібератак задля захисту інформаційного простору своєї держави від російської пропаганди, гарантуючи суспільству і кожному громадянину захист від загроз та посилення національної безпеки.

Досвід України може бути корисним для багатьох держав. Зокрема, досить перспективною є співпраця з НАТО у сфері кібербезпеки та створенні нового роду військ в Україні – кібервійськ. Оскільки загрози та виклики в кіберпросторі наразі є досить небезпечними, тому обмін досвідом з цього питання є вкрай важливим. Зокрема актуальною в цьому напрямку є співпраця в рамках кіберцентрів в державах-членах НАТО.

Важливою є також співпраця України та НАТО в економічному розрізі, сфері інформаційних технологій. Використання інформаційних технологій сприятиме подоланню корупції. Україна до війни вважалася однією з найбільших експортерів агро- продукції у світі, на сьогодні продовжує виконання зобов'язань у сфері продовольчої безпеки, продемонструвавши Європі і світу, свою надійність як партнера, навіть попри ведення військових дій. В умовах блокади українських портів було швидко перебудовано логістичні шляхи та запроваджено ініціативу Grain from Ukraine (Зерно з України), реалізація якої сприяла забезпеченню українським зерном великої кількості країн у різних частинах світу.

Попри повномасштабне вторгнення та постійні атаки на портову інфраструктури, Україна продовжує виконання своєї ролі гаранта світової продовольчої безпеки, забезпечуючи світ зерном. Крім того, Україна є надійним партнером для Європи в сфері енергетичної безпеки. Незважаючи на російські удари по енергосистемі, експорт електроенергії в європейські країни не припинився повністю, що є демонстрацією здатності України набути статусу стабільного партнера для європейської енергетичної безпеки.

Навіть за умов надзвичайних ситуацій українською енергосистемою доведено свою стійкість, постачаючи електроенергію європейським споживачам і підтримуючи енергетичну безпеку у європейському регіоні. Таким чином, навіть у період війни Україна продовжує відігравати лідерську роль у забезпеченні безпеки Європи, послаблюючи військовий потенціал Росії та забезпечуючи стабільність ключових сфер. Вступ України до НАТО дозволить швидше реагувати на безпекової загрози, зокрема з боку росії, і сформує нову, ефективну, більш гнучку систему реагування, що підвищить безпеку як на регіональному, так і на світовому рівнях.

В Україні питання, що стосується розвитку процесу інтеграції, розглядається необхідною передумовою створення нової архітектури євроатлантичної безпеки у відповідності до вимог майбутнього. Отже, провадження офіційної політики України щодо ЄС та НАТО виступило

формує чинником пошуку та попередження розбіжностей між окремими державами-членами євроатлантичної системи безпеки, що має негативний вплив на стан безпечної ситуації в європейському регіоні. Для подальшого перебування України у становищі, яке характеризує її невизначеність щодо свого місця в системі євроатлантичної системи безпеки, загрожує Україні отримати статус буферної зони між потужними міжнародними гравцями, серед яких росія залишається і досі. Аналізуючи можливі шляхи забезпечення національної безпеки, головним з яких є визначення місця України в системі глобальної безпеки, маємо усвідомити наявні аспекти переваг та недоліків, які матиме той чи інший вибір. Місце України в майбутній «архітектурі» євроатлантичної системи безпеки понад усе залежить від компетентності керівників держави до реалізації виваженої політики як з росією, так і з країнами ЄС, США та НАТО.

Після закінчення війни росії з Україною трансформації євроатлантичної архітектури безпеки торкнуться таких напрямків:

- забезпечення безпеки в Україні;
- набуття повноправного членства України в НАТО та ЄС;
- підписання безпечових угод з іншими країнами;
- більше відповідальності за безпеку у регіоні з боку очільників ЄС;
- посилення впливу США політику світової безпеки;
- унеможливлення ядерної війни;
- забезпечення безпеки країн, які не є членами НАТО.

Таким чином, архітектура євроатлантичної системи безпеки після війни України з росією набуває більш багатовекторного характеру. Ключовими напрямками залишаються зміцнення колективної оборони, інтеграція партнерів та адаптація до нових технологій і нестандартних загроз. Роль України як стратегічного партнера стає невід'ємною частиною стабільності регіону та формування нової архітектури євроатлантичної безпеки.

Висновки до другого розділу

1. Нині євроатлантична система безпеки, яку очолює НАТО та підтримує ЄС, сьогодні перебуває у стані певної кризи. Це пов'язано з поєднанням зовнішніх загроз, внутрішніх розбіжностей між членами Альянсу та нових викликів у сфері економіки, енергетики та технологій. Внаслідок кризи, започаткованою агресією росії в Україні, вийшли на поверхню не лише вияви інституційної слабкості організацій з питань міжнародної безпеки (НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ), але тактичні й стратегічні прорахунки в оцінці та розумінні природи постбіполярного середовища безпеки, яких припустилися як названі організації, так і ключові міжнародні гравці. Ключові кризові питання: розкол членів Ради Безпеки ООН; діяльність наглядових місій ОБСЄ. Ключові проблеми діяльності ОБСЄ, що вказують на кризу системи безпеки: обмежений мандат та відсутність механізмів примусу; залежність від консенсусу держав-учасниць; відсутність доступу до всіх територій конфлікту; невиконання рекомендацій та звітів.

2. Трансформація євроатлантичної архітектури безпеки стала однією з найважливіших проблем ХХІ століття, адже вона відбувається в умовах глибокої міжнародної турбулентності, що оголила низку як системних, так і новітніх проблем. Проблеми трансформації архітектури євроатлантичної безпеки: нерішучість очільників міжнародної системи безпеки; корумпованість структур; економічна залежність від росії; відсутність справедливої реакції на агресивну політику рф у Придністров'ї, Грузії, посилення авторитаризму у Білорусі; відсутність єдності у прийнятті рішень. Основні аспекти кризи концепції колективної безпеки: неспроможність інституцій колективної безпеки ефективно реагувати на агресію держав, які порушують міжнародне право; відсутність реальних механізмів примусу або примусових заходів у структур ОБСЄ та ООН; політична фрагментація Заходу, що ускладнює єдність позицій щодо спільних загроз; вплив ревізіоністських держав на систему безпеки; застосування кібератак та гібридних методів впливу; неефективність механізмів контролю над озброєннями; неефективний та неузгоджений розподіл

військових витрат; відмінності у стратегічних баченнях країн-членів НАТО. Виявили неспроможність адаптації системи колективної безпеки до: цифрових загроз; дезінформаційних кампаній; приватних військових компаній; нових технологій. Сучасну євроатлантичну систему безпеки необхідно реформувати у таких напрямках: посилення оборонної компоненти; створення ефективних механізмів реагування на агресію; модернізацію інституцій; зменшення впливу держав-агресорів на прийняття рішень; підвищення ролі ЄС та НАТО у підтримці демократичної безпеки.

3. Місце України у архітектурі євроатлантичної безпеки є ключовим. Ризики втрати України можуть призвести до незворотної шкоди не лише євроатлантичній системі безпеки, а й глобальному порядку, міжнародному праву й світовій стабільності. Після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році Україна стала центральним елементом безпекових стратегій НАТО: активізували постачання озброєнь та технічної підтримки; Україна отримала статус основного партнера поза межами НАТО; досвід у протидії гібридним та кібератакам впливає на модернізацію оборонних стратегій євроатлантичних держав.

4. Напрямки трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України: забезпечення безпеки в Україні; набуття повноправного членства України в НАТО та ЄС; підписання безпекових угод з іншими країнами; більше відповідальності за безпеку у регіоні з боку очільників ЄС; посилення впливу США політику світової безпеки; унеможливлення ядерної війни; забезпечення безпеки країн, які не є членами НАТО. Зроблено висновок, що архітектура євроатлантичної системи безпеки після війни України з росією набуває більш багатовекторного характеру.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження виконано такі завдання:

1. Охарактеризовано сучасну євроатлантичну систему безпеки. Розкрито історичні засади побудови євроатлантичної системи безпеки. З'ясовано, що НАТО створено у 1949 р. Встановлено, що основу євроатлантичної системи колективної безпеки становить «доктрина Трумена», «план Маршала», НАТО, атлантичне партнерство. Визначено провідну роль США у євроатлантичній системі безпеки. Виявлено Північноатлантичний договір як правову основу існування та діяльності НАТО. Визначено та охарактеризовано складові євроатлантичної системи безпеки: організації колективної безпеки (НАТО); інститути співробітництва (ОБСЄ); принципи колективної безпеки; безпекові угоди. Встановлено зміни свідомості світових лідерів з початку повномасштабного вторгнення військ росії на територію суверенно держави України 24.02.2022 р. Визначено основні напрями діяльності євроатлантичної системи безпеки: стримування та оборона; кризове реагування та запобігання конфліктам; кібербезпека та протидія гібридним загрозам; енергетична безпека; співпраця з партнерами.

2. Визначено чинники впливу на сучасну євроатлантичну систему безпеки: відсутність єдності членів НАТО; залежність економіки ЄС від російських енергоносіїв; зміцнення авторитарного путінського режиму; зближення лідера рф з очільниками країн Європи; мілітаризація росії; погрози застосування ядерної зброї; війна росії проти України. Визначено війну росії проти України як основну загрозу євроатлантичній системі безпеки. Виявлено аспекти впливу війни росії проти України на євроатлантичну систему безпеки: повноцінні воєнні дії у безпосередній близькості до кордонів ЄС; порушення кордонів країн-членів НАТО російським ракетами та безпілотниками; загроза прямої агресії росії країнам-члена НАТО. Визначено напрямки впливу війни росії проти України: військово-стратегічний; політично-дипломатичний вплив; економічний та енергетичний вплив; вплив у кібер-, інформаційному та

гібридному вимірі; інституційний і нормативний вплив; соціально-психологічний та гуманітарний вплив.

3. Проаналізовано проблеми трансформації євроатлантичної архітектури безпеки. Охарактеризовано кризу сучасної євроатлантичної системи безпеки. Виявлено основні аспекти кризи концепції колективної безпеки: неспроможність інституцій колективної безпеки ефективно реагувати на агресію держав, які порушують міжнародне право; відсутність реальних механізмів примусу або примусових заходів у структур ОБСЄ та ООН; політична фрагментація Заходу, що ускладнює єдність позицій щодо спільних загроз; вплив ревізіоністських держав на систему безпеки; застосування кібератак та гібридних методів впливу; неефективність механізмів контролю над озброєннями; неефективний та неузгоджений розподіл військових витрат; відмінності у стратегічних баченнях країн-членів НАТО. Виявлено ключові проблеми діяльності ОБСЄ, що вказують на кризу системи безпеки: обмежений мандат та відсутність механізмів примусу; залежність від консенсусу держав-учасниць; відсутність доступу до всіх територій конфлікту; невиконання рекомендацій та звітів.

Визначено проблеми трансформації архітектури євроатлантичної безпеки: нерішучість очільників міжнародної системи безпеки; корумпованість структур; економічна залежність від росії; відсутність справедливої реакції на агресивну політику РФ у Придністров'ї, Грузії, посилення авторитаризму у Білорусі; відсутність єдності у прийнятті рішень. Встановлено напрямки реформування сучасної євроатлантичної системи безпеки: посилення оборонної компоненти; створення ефективних механізмів реагування на агресію; модернізацію інституцій; зменшення впливу держав-агресорів на прийняття рішень; підвищення ролі ЄС та НАТО у підтримці демократичної безпеки.

Визначено місце України у архітектурі євроатлантичної безпеки як ключове. Встановлено, що втрата України може призвести до незворотної шкоди як євроатлантичній системі безпеки, так і глобальному порядку, міжнародному праву й світовій стабільності. Виявлено бажання міжнародної

співпраці з Україною держав–членів Альянсу і партнерів. Виявлено Україну як центральний елемент безпекових стратегій НАТО у таких аспектах: активізація постачання озброєнь та технічної підтримки; отримання статусу основного партнера поза межами НАТО; отримання досвіду у протидії гібридним та кібератакам; модернізація оборонних стратегій євроатлантичних держав.

4. Підсумовано трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України. Визначено напрямки трансформації євроатлантичної архітектури безпеки після закінчення війни росії проти України: забезпечення безпеки в Україні; набуття повноправного членства України в НАТО та ЄС; підписання безпекових угод з іншими країнами; більше відповідальності за безпеку у регіоні з боку очільників ЄС; посилення впливу США політику світової безпеки; унеможливлення ядерної війни; забезпечення безпеки країн, які не є членами НАТО. Зроблено висновок, що архітектура євроатлантичної системи безпеки після війни України з росією набуває більш багатовекторного характеру

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 13. Андрієвський Т. Г. Цілі російсько-української гібридної війни. *Політичне життя*. 2018. № 2. С. 104-106.
2. 42. Аністратенко Т. П. Проголошення доктрини Трумена 1947 року та її вплив на міжнародні відносини. Юридична лінія: сайт. 12.09.2019. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=2749 (дата звернення: 18.09.2025).
3. 32. Артьомов І. В. Сучасні концепції міжнародних відносин та безпекові фактори зовнішньої політики України. *Геополітика України: Історія і сучасність: зб наук. праць*. Вип 2(21). Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2018. 260 с.
4. 62. Бернацький Б. Вплив міжнародних санкцій на політику та економіку рф у 2024-2025 рр. Аналітичний портал. Зовнішня політика України: Сайт. URL: <https://analytics.intsecurity.org/russia-sanctions-impact/> (дата звернення: 23.10.2025).
5. 6. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.
6. 45. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті. Київ: Києво-Могилянська Академія, 2006. 102 с.
7. 79. Булін О. Путін заявив, що Росія готова продовжити дію договору про скорочення ядерних озброєнь, який вона ж раніше і призупинила. Бабель: сайт. 22.09.2025. URL: <https://babel.ua/news/121621-putin-zayaviv-shcho-rosiya-gotova-prodovzhati-diyu-dogovoru-pro-skorochennya-yadernih-ozbroyen-yakiy-vona-zh-ranishe-i-prizupinila> (дата звернення: 30.10.2025).
8. 20. Буряченко О. В. Криза міжнародної безпеки: еволюція НАТО в умовах російсько-української війни. *Політикус*. 2024. Вип. 4. С. 131-136.
9. 73. Буряченко О. Криза міжнародної системи безпеки: неспроможність Ради Безпеки ООН. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Політичні науки та публічне управління, 2023. № 2(68), 22-36.

10. 80. Буряченко О. Криза системи контролю над ядерною зброєю. Виклики XXI сторіччя та ризики майбутнього. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 1(67). С. 19-30.

11. 12. Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. *Український Тиждень*. 2014. № 42 (362). С. 28-35.

12. 29. Відносини з Україною. Організація північноатлантичного договору. Сайт. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm#:~:text=%D0%A3%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BD%D1%96%202020%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0,%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E%20%D0%B9%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%8C%20%D0%90%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%83. (дата звернення: 16.01.2025).

13. 68. Війна Росії проти України спричинила найбільшу хвилю біженців після Другої світової війни, – ООН. LB.ua: сайт. URL: https://lb.ua/society/2023/01/08/541865_viyna_rosii_prot_i_ukraini_sprichinila.html (дата звернення: 24.10.2025).

14. 17. Військова допомога ЄС для України перевищила €43,5 мільярда – Боррель. Укрінформ: сайт. 30.08.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3900519-vijskova-dopomoga-es-dla-ukraini-perevisila-435-milarda-borrel.html> (дата звернення: 13.01.2025).

15. 27. Вступ до НАТО і ЄС закріпили в Конституції. Що це означає. BBC News. Сайт. 7.02.2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47155927> (дата звернення: 15.01.2025).

16. 24. Генсек ООН «дуже занепокоєний» через відправку військ КНДР до Росії. LB.ua. Сайт. 4.11.2024. URL:

https://lb.ua/world/2024/11/04/643223_gensek_oon_duzhe_zanepokoieniy_cherez.html (дата звернення: 14.01.2025).

17. 76. Голуб М. Useless: чому ООН, яка має підтримувати мир, стала неефективною. Інформатор Україна: сайт. 08.06.2023. URL: <https://informator.ua/uk/useless-chomu-oon-yaka-maye-pidtrimuvati-mir-stala-neefektivnoyu> (дата звернення: 28.10.2025).

18.78. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт. Київ: Нац. ін.-т стратегічних досліджень, 2017. 496 с.

19. 8. Грубінко А. Система євроатлантичної безпеки в умовах військово-політичного протистояння на Сході Європи. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 3(11). С. 15-19.

20. 50. Дем'яненко Б., Дем'яненко В. «Путінізм» як різновид авторитарного політичного режиму. *Наукові записки*. 2018. Вип. 2 (94). С. 241-257.

21. 83. Дерев'янко Н. Місце і роль України в системі глобальної ядерної безпеки. *Наука. Освіта. Молодь*. 2014. № 2. С. 54-57.

22. 23. Держдепартамент США прокоментував можливість виключення Росії з Радбезу ООН. Главком. Сайт. 19.09.2024. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/derzhdepartament-ssha-prokomentuvav-mozhlivist-vikljuchennja-rosiji-z-radbezu-oon-1021480.html> (дата звернення: 14.01.2025).

23. 81. Джигора О. М. Нерівномірність оборонних витрат серед країн-членів альянсу: виклики в умовах розширення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 2(112). С. 169–176.

24. 14. Дуцяк І. З. Причини російсько-української війни першої третини ХХІ СТ. як джерело реформування безпекової політики ООН. Необхідність змін міжнародного безпекового права. URL: <https://zbruc.eu/node/113390> (дата звернення: 13.01.2025).

25. 49. ЄС погодив план відмови від російських енергоносіїв до 2028 року. Кореспондент. Net: сайт. 10.10.2025. URL:

<https://ua.korrespondent.net/articles/4822671-yes-pohodyv-plan-vidmovy-vid-rosiiskikh-enerhonosiiv-do-2028-roku> (дата звернення: 20.09.2025).

26. 47. Жовтенко Т. НАТО і євроатлантична безпека в гібридній безпековій реальності. Демократичні ініціативи. Фонд імені Ілька Кучеріва: сайт. 28.12.2022. URL: <https://dif.org.ua/article/nato-i-evroatlantichna-bezpeka-v-gibridniy-bezpekovi-y-realnosti> (дата звернення: 19.09.2025).

27. 41. Загребельний В., Задубіна Я. Організація Варшавського Договору була збудником конфліктів у світі. Армія Inform: сайт. 19.12.2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/12/19/organizacziya-varshavskogo-dogovoru-bula-zbudnykom-konfliktiv-u-sviti/> (дата звернення: 18.09.2025).

28. 60. Затинайко О. І., Павленко В. І., Крикун П. М. Основні положення нової Стратегічної концепції НАТО–2022, наслідки для України. Міжнародне співробітництво у війсьній сфері: зб. наук. пр. Ц-ру воєнно-страт. досл. ун-ту оборони України. 2023. № 17. С. 20-24.

29. 56. Зміцнення східного флангу Альянсу. НАТО: сайт. 06.11.2025. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/strengthening-natos-eastern-flank?selectedLocale=uk> (дата звернення: 07.11.2025).

30. 52. Коваленко О. Три країни допомагають росії вбивати українців: що вони постачають армії окупантів. Українформ: сайт. 19.09.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3907388-tri-kraini-dopomagaut-rosii-vbivati-ukrainciv-so-voni-postacaut-armii-okupantiv.html> (дата звернення: 21.10.2025).

31. 18. Колективна оборона – Стаття 5. Організація північноатлантичного договору. Сайт. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm (дата звернення: 13.01.2025).

32. 19. Кононенко К. А., Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Системна криза міжнародної безпеки: Близькосхідно-Чорноморський простір: аналіт. доп. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 2016. 65 с.

33. 77. Кравченко В. В., Орлик В., В., Замікула М., О. та ін.. Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації північноатлантичного альянсу.

НІСД. Центр зовнішньо стратегічних досліджень: сайт. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/nato.pdf> (дата звернення: 29.10.2025).

34. 40. Країни–члени НАТО. НАТО: офіційний сайт. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/nato-history> (дата звернення: 17.09.2025).

35. 31. Майбутнє України у новому світовому порядку. Світ. Сайт. 18.05.2024. URL: <https://svit.kpi.ua/2024/05/13/%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%94-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D1%83-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BF/> (дата звернення: 16.01.2025).

36. 33. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин: підручник. Вид. 4-е Київ: Знання, 2011. 406 с.

37. 9. Мартинов А. Ю. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті рр. XX ст. – 10-ті рр. XXI ст.). Погляд з України: монографія. Київ: Інститут історії України НАН, 2009. 262 с.

38. 69. Найбільше українських біженців прийняли Німеччина, Польща та Чехія. Mukachevo.net: сайт. URL: https://mukachevo.net/news/naybilshe-ukrayinskykh-bizensiv-pryynialy-nimechchyna-polshcha-ta-chekhiia_6277430.html (дата звернення: 25.10.2025).

39. 66. Нова військова стратегія Молдови спрямована на модернізацію армії за стандартами НАТО – розвідка. Укрінформ: сайт. 10.10.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4045877-nova-vijskova-strategia-moldovi-spramovana-na-modernizaciu-armii-za-standartami-nato-rozvidka.html> (дата звернення: 24.10.2025).

40. 55. Нова епоха колективної безпеки: НАТО готується до оборони, поки Україна стримує агресора. Freedom: інформаційний портал: сайт. 04.11.2025. URL: <https://uatv.ua/uk/nova-epoha-kolektyvnoyi-bezpeky-nato->

[gotuyetsya-do-oborony-poky-ukrayina-strymuje-agresora/](#) (дата звернення: 07.11.2025).

41. 63. Оборонні витрати у світі збільшуються. Служба зовнішньої розвідки: сайт. 16.02.2025. URL: <https://szru.gov.ua/news-media/news/oboronni-vytraty-u-sviti-zbilshuyutsya> (дата звернення: 23.10.2025).

42. 3. Організація Варшавського Договору була збудником конфліктів у світі. Армія інформ. Сайт. 19.12.2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/12/19/organizacziya-varshavskogo-dogovoru-bula-zbudnykom-konfliktiv-u-sviti/> (дата звернення: 12.01.2025).

43. 38. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobitnictva-v-yevropi> (дата звернення: 17.09.2025).

44. 36. Організація Північноатлантичного договору (NATO – North Atlantic Treaty Organisation). Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Офіційний сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/spivrobitnytstvo-z-mizhnarodnymi-organizatsiyamy/organizatsiya-pivnichnoatlantynogo-dogovoru-nato-north-atlantic-treaty-organisation/> (дата звернення: 16.09.2025).

45. 84. Павленко А. Україна в контексті колективної безпеки. Українська правда: сайт. 01.06.2009. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/06/1/3986614/?attempt=1> (дата звернення: 01.11.2025).

46. 37. Північноатлантичний договір: Договір від 04.04.1949 р. № 950_008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення: 16.09.2025).

47. 65. Підхід НАТО у галузі боротьби з інформаційними загрозами. Нато: сайт. 06.02.2025. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/wider-activities/natos-approach-to-counter-information-threats?selectedLocale=uk> (дата звернення: 23.10.2025).

48. 35. Потехін. О., Тодоров І. Глобалізація системи безпеки: навч. посіб. /за ред. Глебова В. В. Донецьк: Донецький національний університет, 2010. 248 с.

49. 48. Прилуцький С. Politico назвало 7 країн, які блокують запрошення України до НАТО. Апостроф: сайт. 24.10.2024. URL: https://apostrophe.ua/world/politico-nazvalo-7-stran-blokiruyuschih-priglasenie-ukrainyi-v-nato.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.09.2025).

50. 70. Результати Мадридського саміту НАТО 29-30 червня. НІСД: національний інститут стратегічних досліджень: сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-cherhvnya> (дата звернення: 26.10.2025).

51. 75. Росія є найбільшим порушником міжнародного права XXI століття – Кориневич. Укрінформ: сайт. 19.09.2023. URL: <http://ukrinform.ua/rubric-polytics/3763317-rosia-e-najbilsim-porusnikom-miznarodnogo-prava-hhi-stolitta-korinevic.html> (дата звернення: 28.10.2025).

52. 21. Росія з 1 липня взяла на себе головування в Радбезі ООН і використає це для проєкції влади, - ISW. LB.ua. Сайт. 2.07.2024. URL: https://lb.ua/world/2024/07/02/621960_rosiya_z_1_lipnya_vzyala.html (дата звернення: 14.01.2025).

53. 15. Рябчук М. Єдність у різномірності: польські дослідники про українсько-російський конфлікт та війну на Донбасі. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях: монографія. Київ, 2020. 281 с.

54. 10. Савін С. Л. Роль США у формуванні нової архітектури європейської безпеки. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 4 (17). С. 149–153.

55. 16. Сегеда С. П., Шевчук В. П. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. 2019. № 1. С. 31-38.

56. 64. Семенюк В. Що таке зловмисне ПЗ? Все, що потрібно знати про віруси, трояни та програми-вимагачі. CyberCalm: сайт. URL:

<https://cybercalm.org/shho-take-zlovmysne-pz-vse-shho-potribno-znaty-pro-virusy-troyany-ta-programy-vymagachi/> (дата звернення: 23.10.2025).

57. 51. Сидоренко С. 6 країн за Путіна, 40 за Україну: як розділилася Європа за лаштунками саміту в Рейк'явіку. Європейська правда: сайт. 18.05.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/18/7161927/> (дата звернення: 20.09.2025).

58. 11. Сидорук Т. В. Геополітичний вимір міжнародних процесів у Східній Європі: ЄС та Росія у регіоні «спільного сусідства»: зб. наук. праць. Київ: Гілея, 2014. Вип. 81 (№ 2). С. 352–357.

59. 1. Сидорук Т., Шуляк А., Павлюк В. Трансформації в архітектурі європейської безпеки під впливом російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 3(14). С. 60-72.

60. 34. Ситник Г. П. Глобальна та національна безпека: підручник. Київ: НАДУ, 2016. 164 с.

61. 53. Собенко Н. У ЄС прокоментували «ядерні погрози» Путіна на адресу Заходу. Суспільне новини: сайт. 29.02.2024. URL: <https://suspilne.media/695846-u-es-prokomentovali-aderni-pogrozi-putina-na-adresu-zahodu/> (дата звернення: 21.10.2025).

62. 61. Софієнко Н. Посли країн ЄС схвалили план відмови від російського газу до 2027 року. Журнал Forbes Ukraine: сайт. 08.10.2025. URL: <https://forbes.ua/news/posli-krain-es-skhvalili-plan-vidmovi-vid-rosiyskogo-gazu-do-2028-roku-08102025-33207> (дата звернення: 22.10.2025).

63. 57. США підтримують план ЄС з використання росактивів для підтримки України. Перший західний: сайт. 08.11.2025. URL: <https://1zahid.com/info/reuters-ssha-pidtrymuyut-plan-yes-z-vykorystannya-rosaktyviv-dlya-pidtrymky-ukrayiny/> (дата звернення: 09.11.2025).

64. 39. Тодоров І. Я. Євроатлантична інтеграція України. Історія та сучасність: навч. посіб. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». 2022. 376 с.

65. 25. Трансформація системи міжнародної безпеки і подальша роль України. ADASTRA FELLOWS. Сайт. 9.05.2022. URL:

<https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-sistemi-mizhnarodnoyi-bezpeki-i-podalsha-rol-ukrayini> (дата звернення: 14.01.2025).

66. 30. Угода про сторічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. Президент України Володимир Зеленський: Офіційне інтернет-представництво. 16.01.2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-storichne-partnerstvo-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchen-95461> (дата звернення: 16.01.2025).

67. 82. У НАТО не погодили план фінансування на рік для України. Інформаційний спротив: сайт. URL: <https://sprotyv.info/news/u-nato-ne-pogodili-plan-finansuvannya-na-rik-dlya-ukra%d1%97ni/> (дата звернення: 30.10.2025).

68. 22. Україна ініціювала виключення Росії з ООН. Які для цього підстави? BBC News. Сайт. 26.12.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64095855> (дата звернення: 14.01.2025).

69. 67. Україна має спроможності для контрольованого експорту озброєння – РНБО. Укрінформ: сайт. 07.11.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4056198-ukraina-mae-spromoznosti-dla-kontrolovanogo-eksportu-ozbroenna-rnbo.html> (дата звернення: 24.10.2025).

70. 4. Україна-НАТО. Міністерство закордонних справ України. Офіційний сайт. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/shcho-take-nato> (дата звернення: 12.11.2025).

71. 28. Україна як ніколи близька до вступу в НАТО, але одна з країн Альянсу категорично проти. Visit UKRAINE. Сайт. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/2221/official-abolition-of-the-membership-action-plan-when-will-ukraine-join-nato?srsId=AfmBOoqPj_gOTIH0XdKWK7zD7u3EAcsH2oONrKMCpz3gmQxD6-FCjxKl#shho-oznacaje-skasuvannya-statusu-pdc-dlya-ukraini (дата звернення: 15.01.2025).

72. 2. Федонюк С. В., Лажнік В. Й., Моренчук А. А. та ін. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: навч. посіб. Луцьк: РВВ «Вежа». 2008. 258 с.

73. 74. Хоган Д. НАТО може переглянути роль альянсу через «гібридні загрози». Newsua: сайт. URL: <https://newsua.one/news.html> (дата звернення: 27.10.2025).

74. 58. Щонайменше сім країн блокують вступ України до НАТО, — Politico. TEXTY.ORG.UA: сайт. 24.10.2024. URL: <https://texty.org.ua/fragments/113698/shonajmenshe-sim-krayin-blokuyut-vstup-ukrayiny-do-nato-politico/> (дата звернення: 09.11.2025).

75. 5. Що таке НАТО? Харківський національний університет внутрішніх справ. Офіційний сайт. URL: <https://univd.edu.ua/uk/post/174> (дата звернення: 12.11.2025).

76. 54. 24 лютого – три роки тому розпочалась повномасштабна війна Росії проти України. Комерсант український: сайт. 24.02.2024. URL: <https://komersant.ua/24-liutoho-try-roky-tomu-rozpochalas-povnomasshtabna-viyna-rosii-proty-ukrainy/> (дата звернення: 21.10.2025).

77. 72. Dayal A., Dunton C. The U.N. Security Council Was Designed for Deadlock — Can it Change? 2023. URL: <https://www.usip.org/publications/2023/03/un-security-council-was-designed-deadlock-can-it-change> (дата звернення: 26.10.2025).

78. 44. Defence Data 2012. Edited by E. Platteau. Brussels: European Defence Agency, 2013. 32 p.

79. 46. Mangasarian L. Putin Emboldened on Instability Arc by EU Defense Divide. Bloomberg. 2014. May 15. URL: <http://www.bloomberg.com> (дата звернення: 19.09.2025).

80. 59. NATO 2022 strategic concept. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 21.10.2025).

81. 71. The UN Security Council. Council Foreign Relation. URL: <https://www.cfr.org/background/un-security-council> (дата звернення: 26.10.2025).

82. 43. Trends in world military expenditure, 2012. SIPRI. April 2013. 8 p.

83. 26. Wertheim S. The Ukraine Temptation. Biden Should Resist Calls to Fight a New Cold War. Foreign Affairs, 2022. April 12. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2022-04-12/ukraine-temptation?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_campaign=The%20Ukraine%20Temptation&utm_content=20220412&utm_term=FA%20Today%20-%20112017 (дата звернення: 15.01.2025).